

BUGU

Dil ve Eğitim Dergisi

BUGU

Journal of Language and Education

4/2, 170-195

TÜRKİYE

www.bugudergisi.com

E-ISSN: 2717-8137

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 17.03.2023

Makale Kabul Tarihi: 15.05.2023

Kömür, Y. (2023). Ömer Seyfettin'in hikâyelerindeki rüyaya psikanalitik bir bakış. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 4(2), 170-195. <https://dx.doi.org/10.46321/bugu.120>

ÖMER SEYFETTİN'İN HİKÂYELERİNDEKİ RÜYAYA PSİKANALİTİK BİR BAKIŞ

Dr. Yusuf KÖMÜR

Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı y.komur@outlook.com ORCID

Öz

Sigmund Freud tarafından geliştirilen psikanaliz, insan davranışlarının kaynağını belirleme amacıyla hareket eden bir bilim alanıdır. Psikanaliz, insanın ruhsal durumunu anlamaya ve açıklamaya çalışırken bilinçaltı ve bilinçdışı gibi süreçlere başvurarak onun içsel çatışma ve güdülerini araştırıp onun davranış bozukluklarının sebeplerini ortaya koymayı amaçlar. Nasıl ki psikanaliz ile insan davranışlarının anlaşılmasına yönelik çözümlenmeler yapılıyorsa edebî eseri de aynı şekilde “irdeleyerek” eserin şahıs kadrosu ve bu kişilerin başlarından geçen olayların psikolojik boyutu ortaya konulabilir. Bu çalışmada Freud'un geliştirdiği ve pek çok ismin yaptığı çalışmalarla daha ileri noktalara taşıdığı psikanalitik bakış açısıyla Ömer Seyfettin'in hikâyelerindeki rüyaların çözümlenmesi hedeflenmiştir.

Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Ömer Seyfettin, hikâyelerinde rüyalar aracılığıyla anlatımına güç ve yeni olanaklar katmış, hikâyelerinin kurgusunda yer verdiği rüyalarla hikâye kahramanlarının psikolojik durumlarını yoğun şekilde işlemiştir. Bu konuda özellikle Ömer Seyfettin'in *Psikoloji ve Beş Türlü Mantık* adlı bir çalışma ortaya koyma çabası da dikkate alındığında insan psikolojisine yönelik ilgisi daha da belirginleşmektedir. Onun bu ilgisinin yazdığı hikâyelere yansımaları, psikanalitik açıdan hikâyeleri inceleyebilmeyi olanaklı kılmaktadır.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde yer alan rüya, hikâyelerin kurgusunda son derece önemli bir unsurdur. Ömer Seyfettin'in 18 hikâyesinde rüyayı bir kurgu aracına dönüştürmesi onun insan psikolojisi hususundaki bilgi ve tecrübelerinin yanı sıra, bunu anlatıma dönüştürecek ifade gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Rüya hiçbir hikâyede suni bir öge değildir. Hikâye bünyesinde kişinin ve toplumun bilinçdışını yansıtacak nitelikte işlenmiştir. Kahramanlarını farklı kesim ve yaş gruplarından seçen Ömer Seyfettin rüyalar aracılığıyla derin/yoğun psikolojik tahliller yapmaya imkân tanıyan “kişiler, karakterler ve tipler” vücuda getirmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ömer Seyfettin, psikoloji, psikanaliz, rüya, hikâye.

A PSYCHOANALYTICAL LOOK AT THE DREAM IN ÖMER SEYFETTİN'S STORIES

Abstract

Psychoanalysis, developed by Sigmund Freud, is a field of science that aims to identify the source of human behavior. Psychoanalysis aims to reveal the causes of behavioral disorders by investigating the inner conflicts and motives of human beings by referring to processes such as the subconscious and the unconscious while trying to understand and explain their mental state. Just as psychoanalysis is used to analyze human behavior, it is also possible to "examine" literary works in the same way to reveal the psychological dimension of the cast of characters and the events that these people go through. This study, it is aimed to analyze the dreams in Ömer Seyfettin's stories with the psychoanalytic point of view developed by Freud and carried further by many names.

Ömer Seyfettin, one of the important writers of Turkish literature, has added power and new possibilities to his stories through dreams, and intensely processed the psychological states of the story heroes with the dreams he included in the fiction of his stories. In this regard, especially when Ömer Seyfettin's effort to produce a study called Psychology and Five Kinds of Logic is taken into account, his interest in human psychology becomes more evident. The reflection of his interest in the stories he wrote makes it possible to examine the stories from a psychoanalytic perspective.

The dream in Ömer Seyfettin's stories is an extremely important element in the fiction of the stories. The fact that Ömer Seyfettin transforms dreams into a fictional tool in his 18 stories shows that he has the power of expression to turn it into a narrative, as well as his knowledge and experience in human psychology. The dream is not an artificial element in any story. The story is processed in a way that reflects the unconscious of the person and the society. Ömer Seyfettin, who chose his heroes from different segments and age groups, created "persons, characters, and types" that allow deep/intensive psychological analyzes through dreams.

Keywords: Ömer Seyfettin, psychology, psychoanalysis, dream, story.

Ø. Giriş:

Sigmund Freud tarafından geliştirilen psikanaliz, insan davranışlarının kaynağını belirleme amacıyla hareket eden bir bilim alanıdır. Psikanaliz, insanın ruhsal durumunu anlamaya ve açıklamaya çalışırken bilinçaltı ve bilinçdışı gibi süreçlere başvurarak onun içsel çatışma ve güdülerini araştırıp, davranış bozukluklarının sebeplerini ortaya koymayı amaçlar. Freud'un görüşlerinden hareketle ortaya çıkan psikanaliz kuramı da "sanatçının 'kimliği' ve yapıtının 'ne' olduğu konusunda bir 'iç' bakışı gerçekleştirmek için, Freud'un öncülüğünde keşfedilen ve daha sonraki psikanaliz ekollerinin geliştirdiği kavramları, özellikle de bilinçaltının çalışmasına ilişkin ilkeleri kullanır" (Cebeci, 2004, s. 70). Söz konusu ilkelerden hareketle edebiyat sahasında yapılan çalışmalarla da sanat eserine yönelik incelemeler yapılabilir. Sanatçının, vermek istediği mesajı veya sanatsal içeriği bilinçaltı ve bilinçdışı gibi süreçleri kapsar nitelikte ürüne/eserine dâhil ettiği söylenebilir. Bu itibarla bir sanat eseri incelendiğinde bünyesindeki sembollerin, anlatım olanaklarının bir "değer" ve "sanatsal sır" taşıdığı dolayısıyla bu unsurların çözümlenerek eserin arka planda taşıdığı anlama/anlamlara ulaşma imkânı bulunabilir. Nasıl ki psikanaliz ile insan davranışlarının kökenlerinin anlaşılmasına yönelik çözümlenmeler yapılıyorsa edebî eseri de aynı şekilde "irdeleyerek" eserin şahıs kadrosu ve bu kişilerin başlarından geçen olayların psikolojik boyutu ortaya konulabilir.

Psikolojinin gelişmesiyle birlikte insan tabiatına bakış belli boyutlarda ele alınmıştır. Psikolojik yönden bilinç ve bilinçdışı yönleriyle anlaşılmasına çalışılan insan, gündelik rutinlerini bilincin denetiminde gerçekleştirmekle birlikte bilinçdışı, etkinliğini az da olsa sürdürmektedir. Çünkü bütün yaşantıyı bilinç düzeyinde tutmak, anlamak ve deneyimlemek mümkün değildir. Tam da bu noktada bilinçdışı süreçler devreye girer.

Bilincimiz her zamanki düzeyinde bulunduğu ya da beklenmedik bir düzeye ulaştığında, bilinçaltı kendi etkinliğini sürdürmeye devam eder. Okuduğumuz, konuştuğumuz, yazdığımız anda bile, hiçbir şey sezmememize karşın, bilinçaltı, işlerliğinden bir şey yitirmez. Bilincin altında yol alan bu olay, kimi zaman geceleri düş biçiminde, kimi zaman gündüzleri küçük, tuhaf dengesizlikler biçiminde belirir (Jung, 2012, s. 73).

Bilişsel duyu alanından bütünüyle kopmadan ancak bilincin büyük ölçüde devre dışı kaldığı rüya/düş atmosferinde ise bilinçdışı etkinliğini iyice artırır. Bu durumda bireyin geçmiş, şimdiki ve gelecekte olması muhtemel yaşantıları rüya ortamına taşınır. Rüya, insanın kendisinden izler taşıdığı için yine onu anlama hususunda yorumlanmaya çalışılmıştır. İnsanlık tarihi boyunca rüyalara ve onların taşıdığı mesajlara dair çok sayıda anlama, yorumlama çabası gerçekleştirilmiştir. Rüya çeşitli toplumlarda ve dinlerde farklı şekillerde algılanmış¹ ve yorumlanmıştır. İslami anlayışta rüya üç şekilde ele alınmıştır. “Allah’tan olan rüya, melekten olan rüya ve şeytandan olan rüya. Bu rüyalardan ilk ikisi sarih kabul edilmiş ve tabirine gerek görülmeden uyulmuş, kabul edilmiş rüyalardır. Şeytandan olanlar ise insanın gündelik yaşantılarından kalan izlerin gece rüyada görülmesi şeklinde değerlendirilerek dikkate alınmaması gereken rüyalar olarak yorumlanmıştır” (İbn Haldun, 2016, s. 869). Yunanlılar ve Hintliler rüyaların “bedeni hastalıkların işareti olabileceğini kabul ederek bu konuda araştırmalar yapmışlardır” (Günay, 2011, s. 126).

İnsanın bu denli ilgisini çeken bir olgunun oluşum sebepleri ise ayrı bir merak konusudur. Bu hususta çeşitli görüşler geliştirilmiş ve rüyanın görülme/oluşum süreci, sebepleri irdelenmiştir. Farabi rüya görmenin sebebini şu şekilde açıklar:

Duyuma, isteme ve düşünme kuvvetleri ilk mükemmeliyetlerine varıp -uyku zamanında olduğu gibi- artık vazifelerini göremeyecek bir raddeye vardıklarında, muhayyile kuvveti tam serbestliğe kavuşur ve artık hâsselerin (biz uyanık iken) durmadan tazeledikleri mahsüslerin kayıd ve resminden kurtulur ve nâtik kuvvetle isteme kuvvetlerinin hizmetlerini terk ederek, nezdinde mahfuz bulunan mahsüsleri resmetmeye avdet eder ve onlarla meşgul olup kimisini birbirine ekler, kimisini de birbirinden ayırır (2001, s. 71-72).

Farabi'nin rüyanın oluşumunu ifade eden sözlerinden anlaşılmaktadır ki rüya görme; duyular aracılığıyla algılanan yaşantıların/durumların duyu üstü bir hâle dönüşmesi sonucu, duyu kuvvetini aşan hususların çeşitli sembollerle uyku esnasında ortaya çıkmasıyla meydana gelmektedir. Aynı hususu benzer şekilde açıklayan bir diğer kişi de İbn Haldun'dur.

Bilgi elde etmeye yarayan cismanî idrâkler (ve melekeler) sadece beyinle ilgilidir. Bunlardan, faal (mutasarrıf) olan hayaldir. (Muhayyile) o hissî suretlerden birtakım hayalî suretler çıkarır. Sonra bunları, nazar ve istidlal esnasında kendilerine ihtiyaç duyulan vakte kadar muhafaza etmek üzere hafızaya sevk eder. Aynı şekilde nefis de o hayalî suretlerden diğer bir takım ruhî-aklî suretler tecrid eder. Böylece tecrid hissi

¹ Bu konuda ayrıca bakınız: Kafadar, C. (2009). *Kim var imiş biz burada yoğ iken*. İstanbul: Metis Yayınları.

(mahsus) olandan akli (makul) olana yükselir. İki arasındaki vasıta ise hayaldir. Onun için nefis, kendi âleminde idrâk edeceği şeyleri idrâk ettiğinde bunu hayale ilkâ eder. O da bunu, kendisine münasip düşen bir suretle şekillendirdikten sonra onu müşterek hisse sevk eder. Bunun üzerine uyku hâlinde bulunan şahıs bunu mahsus, (hissî, cismanî ve maddî) imiş gibi görür. Böylece idrâk, akli ruhtan hissî idrâk seviyesine inmiş olur. Ve yine hayal ikisi arasında vasıta olur. Rüyanın hakikati budur (2016, s. 867).

Sigmund Freud ise rüyanın kaynağını şu şekilde açıklamaktadır:

- a) Rüyada dolaysız olarak temsil edilen, güncel ve psişik anlamda önemli bir yaşantı.
- b) Rüya tarafından bir bütün hâline getirilmiş olan, birden fazla güncel ve önemli yaşantılar.
- c) Rüya içeriğinde eşzamanlı, ama belirsiz bir yaşantının dile getirilmesiyle temsil edilen, bir ya da birden fazla güncel ve önemli yaşantılar.
- d) Rüya içinde daima güncel, ama belirsiz bir izlenimin dile getirilmesiyle temsil edilen içsel ve önemli bir yaşantı (anı, fikir) (2009a, s. 225).

Rüyanın oluşumu/sebepleriyle ilgili sorgulamalardan rüyaların, “saçma” ve anlamsız” birer oluşum değil; insanın yaşantıları, his ve hayalleri gibi yine insana “zorunlu” hâllere bağlı bir olgu olduğu anlaşılmaktadır. Bu zorunluluk nedeniyle rüyaların da insan yaşamına dair anlamlar taşıması söz konusudur. Bu sebeple çözümlenmeleri yapılarak olumlu veya olumsuz anlamda insanın ruh sağlığına olan etkisi ortaya çıkarılmalıdır. Rüyalarda görülen çeşitli varlık ve nesnelere bu noktada bir değer taşımakta ve incelenmesi gerekmektedir. “Rüya, bastırılmış karmaşanın anlaşılmasına engel olmak için onu değiştirir” (Jung, 2015, s. 15). Rüyalarda görülen durumların, olayların açık ve kolay anlaşılır bir şekilde ortaya çıkmak yerine sembolik bir dille meydana gelmesi, iletilmek istenen mesaj açısından bir önem taşımaktadır. Çünkü “benzetme ve simgelere başvurmadan söyleyeceklerimizi dile getirmek istedik mi, mantığın elinden yakamızı kurtaramayız” (Adler, 2003, s. 106). Mantık ise bilincin çok aktif ve canlı olmasını zorunlu kıldığından rüyanın oluşmasına imkân tanımaz. Dolayısıyla bilinçdışı durumların ortaya çıkması mümkün olamaz. Bu da bir anlamda rüyanın bir sembol üretme evreni olmaktan çok “bilinçdışı düşünme edimlerinde zaten hazır beklemekte olan sembolizmden, istifade” (Freud, 2009b, s. 96-97) etmesiyle ilgilidir. Rüyalarda görülen sembollerin doğru yorumlanması ise son derece önemlidir. Çünkü rüya ile bireyin psikolojik durumu arasında örtüşme/uyum olduğu düşünülmektedir. “Her insanın geçmişinde psişik ‘çağrışımları’ belirleyen farklı değer unsurları vardır” (Jung, 2015, s. 12). Bu nedenle rüya, kişinin yaşadığı dünyadan kopmadan istenilen veya istenilmeyen, değerli veya önemsiz görülen algı boyutundaki tüm hususlarla iç içe geçebilir, onun “kılığına” bürünebilir veya onlara işaret edecek başka şekillerde meydana gelebilir. İnsan, rüyada beliren sembolik dilin penceresinden bakarak bilinç alanından uzak tutmaya çalıştığı arzularını tatmin etmeye çalışır. “İşte arzularımız tam da bu sebeple, yani uyanık durumdayken bilincimizden uzak tutulmaları sebebiyle rüyalarımızda dolaylı olarak su yüzüne çıkarlar” (Jung, 2015, s. 14). Bastırılmış arzuların rüyalarda dolaylı olarak ortaya çıkması bazen ilk bakışta algılanamayacak semboller şeklinde değerlendirilmelerine neden olabilmektedir. Bunun altında yatan sebep bastırılmış duyu ve durumların insanın duyularının algı seviyesinin üzerine çıkmasıdır. “Bir şey duyu gücünün üstüne konulduğunda duyu gücünün onu algılayamaması bütün duyu güçlerinde müşterektir” (İbn Rüşd, 2007, s. 71). Rüyalarda yer alan semboller algılanamayan duyu

güçlerini belli şekillerde somutlaştırarak algılanabilmesine imkân tanır. Ancak bu semboller doğru şekilde yorumlanabildiğinde rüyanın vermek istediği mesaj açığa çıkarılabilir. Rüyaların yorumlanmasının bir gerekçesi de bilinçle olan ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle geçmiş yaşantıların, içinde bulunulan anın ve gelecekte olabileceklere dair ipuçlarını rüyaların sembolik dilinden okumak mümkün olabilmektedir. Nitekim “düş, uyanık durumumuzdaki yaşamımızdan kopuk bir olay değildir” (Jung, 2012, s. 216).

İnsanlığın her döneminde, kişide merak uyandıran ve bilinmeyen pek çok varlık, olay ve duruma karşı arzuyu, bağlılığı, korku ve endişeyi yansıtan rüyalar edebî eserlere de konu olmuş; pek çok şair ve yazar tarafından kendi muhayyile kuvvet ve kudretlerince işlenmiş; yeniden kurgulanarak farklı sembol ve imgeler aracılığıyla kaleme alınmıştır. Bu sayede yazarlar “kahramanlarının bilinçaltını, komplekslerini, iç çatışmalarını, realiteden kaçış isteklerini, özlemlerini” vs. (Uğurlu, 2020, s. 328) eserleriyle okura ulaştırabilmişlerdir. Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Ömer Seyfettin hikâyelerinde rüyalar aracılığıyla anlatımına güç ve yeni olanaklar katmış, hikâyelerinin kurgusunda yer verdiği rüyalarla hikâye kahramanlarının psikolojik durumlarını yoğun şekilde işlemiştir. Bu konuda özellikle Ömer Seyfettin'in *Psikoloji ve Beş Türlü Mantık* adlı bir çalışma² ortaya koyma çabası da dikkate alındığında insan psikolojisine yönelik ilgisi daha da belirginleşmektedir. Onun bu ilgisinin yazdığı hikâyelere yansması, psikanalitik açıdan hikâyeleri inceleyebilmeyi olanaklı kılmaktadır.

1. Rüya Kavramının Anlam Çağrışımları³:

Ömer Seyfettin'in 38 hikâyesinde rüya kavramına rastlanmakta ve bunlardan 18 hikâyenin kurgusunda rüya, merkezî bir işlev üstlenmektedir. Özellikle anlatımın, psikolojik boyutları yansıtır şekilde yoğunlaştığı hikâyelerde rüya, çözümlenmesi gereken bir anlatım özelliği taşımaktadır. Bu hikâyeleri iki gruba ayırmak mümkündür. İlkinde kişilerin yaşamlarında kendileriyle olan iç hesaplaşmalarını, benliklerini bulma çabalarını işaret ve ifade eden bir anlam dünyası vardır. İkincisinde ise hikâyedeki kişilerin toplumsal bütünlük ve toplumla olan münasebetleri ele alınır. Birinci gruptaki hikâyelerde kişiler iç hesaplaşmaları neticesinde olumlu veya olumsuz bir sonuçla yüzleşirler. İkinci gruptaki hikâyelerde ise millî şuurun yansımalarını görmek mümkündür. Bu husus rüyalarda genellikle bir değer hatırlatması, toplumsal vicdanın sembolik yansması ve kaybedilen değerlere duyulan özlemlerin bireyin ruh dünyasına yansımaları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde rüya kavramı, psikolojik anlatımın başat bir ögesi olmanın yanında 20 hikâyede farklı anlamlarda kullanılmıştır. Aşağıdaki tabloda incelendiğinde de görüleceği üzere Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde rüya, yalnızca belirli anlamlarda kullanılmamıştır. Hikâye kişilerinin içinde bulunduğu durumu/ruh hâlini yansıtır nitelikte, bağlama göre, yeni bir anlam kazanmaktadır.

² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Ömer Seyfettin. (2016a). *Bütün nesirleri*. (Haz.: Nazım Hikmet POLAT). Ankara: TDK Yayınları.

³ Bu çalışmada Ömer Seyfettin'in hikâyelerine Nâzım H. Polat tarafından hazırlanan Ömer Seyfettin – Bütün Hikâyeleri, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları) adlı eserden atıf yapılacak ve hikâyelere yapılan atıflarda yalnızca sayfa bilgisine yer verilecektir.

Tablo 1: Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Rüyanın Anlam Çağrışımları

Hikâye	Geçtiği bağlam	Olumlu	Olumsuz
“Ant”	“Birçok yerleri unutulmuş eski, uzak bir rüya” (s.219)		Silikleşen, hatırlanmakta güçlük çekilen bir durum
“Ashab-ı Kehfimiz”	“İstibdat bahar sabahlarında uyanan bir adamın kabuslu rüyası gibi tuhaf, gülünecek bir hatıra bırakarak silindi gitti.” (s.301) “Evet hayat, rüyadan başka bir şey değil.” (s.317) “İki senedir görmediğim aydınlık sokakları, rüyalı sahilleri gezeyim.” (s.317) “Hayat bir uykudur, aşk onun rüyasıdır!” (s.332) “Hayat uykusu içinde artık o âli rüyayı görüyordum.” (s.339)	Sıkıntı veren bir durumdan kurtulma Hayatın geçici bir olgu olması Hoş, arzulanmış ve hayal dolu bir mekân anımsatma Aşk duygusunun insan yaşamındaki yeri/geçiciliği Bir arzuyu/ulaşılacak istenen bir hedefi ifade etme	
“Aşk Dalgası”	“fertlerini (...) asırlarca daldığı rüyasız ve granit uykusundan asla uyanmayan bir kavmin, bir toplumun sonu ne olabileceğini düşünüyor; dar tahtalar üzerinde korkak bir dikkatle hızlı hızlı geçenlerin sessiz sedasız çıkışlarını, ürkek bir hayvan sürüsünün acele kaçışına benzetiyordum.” (s.236)	Bilinç, uyanma	Bilinçsizlik, farkında olunamayan duyu ve durumlar
“Bahar ve Kelebekler”	“Korular, beyaz yalılar... Ve bütün bunların üzerinde bir esatir rüyasını havai hakikati gibi uçan martı sürüleri!” (s.169)	Büyüleyici, güzel bir manzara izlenimini yansıtmaya	
“Beşeriyet ve Köpek”	“O müteharrik ve muhrık salonun âğuş-ı ketm ü ihtiramında geçirdiğim tatlı rüyalar birden gözümün önüne gelir.” (s.123)	Arzulanmış, hoşnut olunan bir durumu ifade etme	

“Binecek Şey”	“Vücut bir rüya idi. Hayat bir seraptı. Ancak nadanlar bu rüya ile seraba aldanırlar, beyhude yere üzülmüşlerdi.” (s.550-551)	Hakikati gölgeleyen, gizleyen bir unsur; bilinçsizlik hâli
“Busenin Şekli-i İptidaisi”	“bir mabude-i şiir ve rüya gibi, ruhani” (s.113)	Hoşa giden, arzulanmış durumu/anı ifade etme
“Çirkinliğin Esrarı”	“Sonra inanılmaz derece saf bir beyazlık! Mukaddes bir rüya beyazlığı!” (s.1256)	Beğeni ve arzu edilene ifade etme
“Efruz Bey”	“hürriyet rüyası” (s.1142) “rüya gibi geçirdi” (s.1156) “doymaz rüyalar gördü” (s.1159) “bahar rüyası” (s.1161) “unuttuğu tatlı rüyası” (s.1162)	Hayal edilen, ulaşılmak istenen bir durum Yaşananların gelip geçiciliği, hayalî oluşu Bitmesi istenmeyen, arzulanmış durumlar Geçiciliği karşılama
“Erkek Mektubu”	“rüya kadar çabuk” (s.77)	Durumun geçiciliği/hızlı oluşu
“Ferman”	“rüyasız ve uyanık bir uyku” (s.497)	İçinde bulunulan yarı bilinç hâli anlatma
“Harem”	“artık bunları rüyamızda görürsünüz” (s.772)	Gerçekleşmesi mümkün olmayan bir durumu karşılama
“Herkesin İçtiği Su”	“rüyasız yorgun bir uyku” (s.1075)	Anlamsız ve bilinçten tamamen uzak bir durumu karşılama
“Horoz”	“rüya bulutlarından kurulmuş” (s.1262)	Gelip geçici hevesleri, arzuları ifade etme
“Hürriyet Bayrakları”	“Tanzimat tilsiminin hülyalarıyla, seraplarıyla dalgalanan Osmanlılık rüyasını” (s.255)	Cümlesinde arzu edilen bir durum, gerçekleşmesi istenen bir hayal, amaç anlamlarına karşılık gelme

“İlk Namaz”	“Şimdi daha bu gece görülmüş gibi, on beş saniye evvel görülmüş ruhani bir rüya-yı kıymettar gibi saadetleri unutulmayan ve zaten velveleli ve hüsrân-hiz bir rüya olan bu ömr-i fâni içinde yalnız kâbus olmayan sabavet ve hatıratı...” (s.61)	Geçmiş mesut yaşantıların durumunu ve içinde bulunulan an ile kıyaslandığında geçmişin güzelliklerini ifade etme, anlamlarını çağrıştırma	
“Kurbağa Duası”	“nilüfer rüyalar açmış”	Hoş, arzulanen ve sakin bir durumu çağrıştırma	
“Miras”	“O vakit yüz bin lirayı rüyada görürsün...” (s.1282)		Gerçekleşmesi mümkün olmayan, hayalî bir durumu ifade etme
“Nadan”	“rabitasız rüyalar” (s.749)		Beğenilmeyen ve mantık çerçevesine uymayan bir durum
“Nakarat”	“Hayat uyku ise aşk onun rüyasıdır.” (s.802)	Gerçeklik ile hayal arasındaki gelgitli durumunu ve insana mutluluk, neşe veren yönünü ifade etme	
“Pireler”	“Fakat saadetler rüyadan başka bir şey midir? Bizim saadetimiz de çok sürmedi. Acı bir elemle uyandık.” (s.1070)		Gelip geçiciliği ve duygusal aldanmışlığı vurgulama
“Primo Türk Çocuğu”	“latif bir rüya” (s.415) “rüyalarda bile görülse inanılmayacak” (s.411)	Hoş, arzu edilen bir zamanı durumu karşılama	Gerçekleşmesi mümkün olmayan bir durumu, olayı ifade etme
“Sivrisinek”	“Her sabah rüyasız, deliksiz uykumdan” (s.457)	Sakin, dingin ve huzurlu bir hayatı çağrıştırma	
“Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür”	“Bu sanki bir rüya idi.” (s.159) “gece gördüğüm şey bir rüya mı kâbus mu idi?” (s.160)	İnanılması güç ancak hoşnut olunan bir durum	Kabullenilmek istenmeyen bir durumun hayalî olmasını arzu etme
“Yemin”	“Sen rüya görmüşsün.” (s.831)		Bir yanılğı, yanlış anlaşılma

Tablo 1 incelendiğinde görülmektedir ki rüya kavramı, geçtiği bağlama göre hikâye kişilerinin olay ve durumlar karşısındaki tavrını ve algılarını yansıtır niteliktedir. Bu anlam boyutları aynı zamanda psikolojik tahlillere elverişli hikâyelerdeki rüyada görülen sembollerin anlam boyutlarına da karşılık gelmektedir.

2. Hikâyelerdeki Rüyalara Bir Bakış:

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde yer alan, psikanalitik yaklaşımla çözümlenebilecek rüyalarda kahramanların farklı yaş gruplarından seçildiği görülmektedir. Bu kahramanlardan bazılarını çocuklar, bazılarını gençler ve bazılarını da orta-ileri yaştaki kişiler oluşturur. Kahramanları bu şekilde farklı yaş gruplarından seçmesi, Ömer Seyfettin'in her yaşta insanın iç dünyasına yönelik gözlem ve tahlil yeteneğinin ne derece güçlü olduğuna işaret etmektedir. Hikâyelerde çocuk yaşta kahramanların gördüğü rüyalarda bireysel gelişimin toplumsal olgu ve olaylarla olan ilişkisi belirginleştirilmektedir. Bu çocuklar; "Eleğimsağma"da olduğu gibi, kendi arzularını ve benlik bütünlüklerini sağlayabilmek için giriştiği iç çatışmaların yansımasını rüya atmosferine taşımaktadır. "Primo Türk Çocuğu"nda ise aynı yaş grubundaki bir başka çocuk millî bir mefkurenin/bilincin yansıması sayılabilecek "baskılanmış" arzuları kendi benliğinde yaşayarak bu durumu ifade eden rüyalar görür. Her iki örnekteki benzer rüyalar genç, orta-ileri yaşta hikâye kahramanlarının hayatlarının konu edildiği hikâyelerde de ortaya çıkmaktadır.

"Ant" hikâyesinde anlatıcının çocukluk yıllarında dinlediği hikâyeler ile kendi uydurduğu rüya arasında bir paralellik söz konusudur. Bu "uydurma rüya" aynı zamanda gelecekte yaşanacak bir başka olayın habercisi niteliğindedir.

Büyük bir bahçe... Ortasında köşk tarzında yapılmış bembeyaz bir ev... Sağ köşesinde her zaman oturduğumuz beyaz perdeli oda... Sabahları annem beni bir bebek gibi pencerenin kenarına oturtur, dersimi tekrar ettirir, sütümü içirirdi. Bu pencereden görünen avlunun öbür tarafındaki büyük toprak rengindeki binanın camsız ve kapaksız tek bir penceresi vardı. Bu siyah delik beni çok korkuturdu. Yemeklerimizi pişiren, çamaşırlarımızı yıkayan, tahtalarımızı silen, babamın atına yem veren, av köpeklerine bakan hizmetçimiz Abil Ana'nın her gece anlattığı korkunç, bitmez hikâyelerdeki ayıyı, bu karanlık pencerede görür gibi olurum. Bu vehim ile, rüya dinlemek ve tabir etmek merakında olan zavallı anneme her sabah ayılı rüyalar uydurur, iri ve kuzgun bir ayının beni kapıp dağa götürdüğünü, ormandaki inine kapadığını, kollarımı bağladığını, burnumu ve dudaklarımı yediğini, sonra Bayramiç yolundaki su değirmeninin çarkına attığını söyler, ona birçok, "Hayırdır inşallah..." dedirtirdim. Ve tabir ederken benim büyük bir adam, büyük bir bey, büyük bir paşa olacağımı, bana kimsenin fenalık yapamayacağını, temin ettikçe, yalan söylediğimi unuttur, ne kadar sevinirdim! (s. 219-220).

Anlatıcı "görmediği" bir rüyayı anlatırken aslında gelecekte yaşanacak bir olayın Abil Ana'dan duyduğu hikâyelerle çağrışım yapan bilinçdışı uyarımına zemin hazırlamaktadır. Anlatıcı gündelik bir yaşantının kendi bilinçdışında bıraktığı etkiyle bir rüya görür ve bu rüya ile mektep, mahalle arkadaşı, kan kardeşi Mıstık'ın güçlü ve kuvvetli oluşu arasındaki zıtlığı belirginleştirir. Mıstık tüm gücüne ve kuvvetine rağmen hemcinsi olmayanlara karşı kayıtsız bir tavır takınmaktadır.

Mustafa Mıstık, arabaya kıstık, üç mum yaktık, seyrine baktık!

diye bağrıışlar, ellerini yumruk yaparak ona karşı dururlardı. Mıstık hiç kızmazdı. Gülerdi. Biz de bazen bu dörtlüğü bağırarak tekrarlar eğlenirdik. Bu iki minimini

beyit, benim hayalime bile tesir etmişti. Rüyamda, birçok arsız kızların onu büyük bir muhacir arabasına sıkıştırarak ve etrafında üç mum yakarak seyrine baktıklarını gördüm (s. 223).

Bu rüyanın ardından, Mıstık'ın tüm güçlü yanları ve meziyetleri sıralanır. Birkaç ay sonra gerçekleşen köpek saldırısında kan kardeşi olan anlatıcılığı korumak için “kuduz bir köpeğin” önüne atılan Mıstık, burnundan ve kolundan kanlar akar bir vaziyette yaralanır. Bu noktada anlatıcının “uydurduğu” ilk rüya hatırlanmaktadır. Kara bir ayının kendisini kaçırap ellerini bağladığını, burnunu ve dudaklarını yedikten sonra onu su değirmeni çarkına attığını söyleyen anlatıcının uydurma rüyası ile kara, kuduz bir köpeğin kan kardeşi olan Mıstık'ın ölümüne neden olması arasında bağ kurulabilir. İlk rüyanın bu şekilde gerçekleşmesi, anlatıcının annesinin “hayra yorma” düşüncesini bir yönüyle geçersiz kılarken diğer yandan “kimsenin fenalık yapamayacağı” tabirini haklı çıkarır.

“Asilzadeler” hikâyesinde rüya, Efruz Bey'in gündüz görüştüğü Eternel, Sücufüzzırtaf, Müzekki ve Nermin ile aralarında geçen “asilzadelik” meselesinin Efruz Bey'in bilinçdışına yansımaları şeklinde görülür:

Rüyasında Kastamonu'daki muhteşem şatosunun büyük salonunu gördü. Bu, altın kanepeler, billur avizeli salonda asil dostlarına, av için kendini ziyarete gelen Prens Eternel dö Kara Tanburin, Prens Sücufüzzırtaf, daha birçok marki, kont, lord, veliaht nevinden asillere ziyafet veriyordu. Şampanyalar içildi. Sofrasında şimdiye kadar haremelerin gölgeli kafesleri arkasında mahpus, meçhul kalan Şark prensesleri de çırpılacak hazır bulunuyorlardı. Hele Prenses Zırtaf...

Efruz Bey tabii asil bir şövalye serbestliği ile sofrada, kocasının, bütün davetlilerin önünde bu çırpılacak güzel prensesin beline sarılıyor, şampanyalı dudaklarından öpüyordu. Fakat Prens Zırtaf kıskandı. Afrikalı bir maymun çevikliğiyle sofranın ta ortasına atıldı. Efruz Bey'in üzerine hücum etti. O anda bir kargaşalık koptu. Kadehler, sürahiler, avizeler devrildi. Silah, kılıç, kalkan, mızrak, tabanca, top, mitralyöz, bomba sesleri işitildi. Karanlıkta salonun eski büyük kubbesi çöktü. Efruz Bey can havliyle gözünü açınca kendini yatağında dimdik buldu (s. 1182-1183).

Efruz Bey'in gördüğü rüya, asil bir soydan gelme iddiasının hikâyesinin sonunda nasıl bir “rezalete” dönüşeceğini haber verir niteliktedir. Oğuz Cebeci'nin rüyada hareketin anlamına dair yaptığı bir tespit şöyledir:

Karen Horney (1945), rüyada hareketin anlamı üzerinde durmuş ve bir nesneye yönelme ya da bir nesneden uzaklaşmanın, bir çekme itme duygusunu yansıttığını öne sürmüştür. Bir nesneye doğru ilerleme, yani çekim duygusu, aynı zamanda bir isteği ve olması beklenen bir durumu ifade ederken, bir nesneden uzaklaşma, yani itme duygusu, bir reddi olduğu kadar ayrılmayı, kopmayı ve bunların psiko-sosyal sonuçlarını da içerir. Rüyanın aktif ya da pasif bir özellik taşıması, rüya görenin eylemin yöneldiği/yönelmediği nesneye karşı tutumunu gösterirken, düşmanlık tavrı, rüya görenin bir beklenti ve bu beklentiyle ilgili bir düş kırıklığı durumu içinde olduğunu gösterir. Bu beklenti ve düş kırıklığı “düşman” nesneye yönelik bir durumdur. Rüyadaki bağımlılık durumları gerçek hayatta “bir şey için birisine bağımlı olma” hâlini gösterir, yani rüyada kendisine dayanılan bir kişi ya da nesnenin mevcut bulunması, rüya görenin gerçek hayatta bir tür bağımlılık ilişkisi içinde olduğunu göstermektedir (2004, s. 356-357).

Efruz Bey'in gördüğü rüyada da prensese yaklaşma ve karşılığında gördüğü “düşmanca” muamele onun kişiliğindeki başkasına bağımlı tarafı işaret etmektedir. Hikâyesinin sonuna

yaklaşırken Prens Sücufüz Zırtaf'ın evinde asilzadelik meselesini konuşmak için toplanırlar. Bu sırada ellerinde tabanca ile kolluk kuvvetlerinden baskın yerler. Bu husus ile “rahat tavırlarıyla Zırtaf'ın “çıplak sevgilisine sarılan” Efruz Bey'in saldırıya uğraması arasındaki ilişki dikkat çekmektedir. Zırtaf aslında kumarbaz olduğu için takip edilen biridir. Efruz Bey'e rüyasında yapılan saldırı da Zırtaf tarafından gerçekleştirilir. Zırtaf'ın evinde toplanmaları ve burada baskına uğramaları dikkate alındığında rüya bir bilinçdışı yansıması gibi okunabilmektedir. Ancak ne Efruz Bey'in bunu anlayabilecek “bilinç” hâli ne de diğerlerinin “asillik” gibi bir meziyeti vardır. Hatta gördüğü rüyanın etkisiyle Efruz Bey'in yaptığı ilk eylem rüyasındaki prensesle yaşadığını hizmetçi ile “taklit etme” çabasıdır:

Sabah olmuş, hızla kapıyı açan Despina sütlü kahvesini getirmişti.

“- Buyurunuz Mösyö lö Prens cenapları...” Mösyö lö Prens cenapları derhal yataktan fırladı. Tersine giyilmiş pijamasının hiçbir düğmesi iliklenmemişti. Hâlâ rüyasında kucakladığı Prens Zırtafın aşkıyla, ruhu, kalbi, sınırları gergindi. Şakadan Despina'nın üzerine atıldı. Belinden yakaladı. Karyolanın içine attı. Sütlü kahve dökülmüş, fincanlar odanın ortasına yuvarlanmıştı. “- Ah Prens, Prens...”

“- Vire duyazaklar şimdi... Olazağız rezil...” (s. 1183).

Hizmetçi kızın “Olazağız rezil...” derken gösterdiği bilinç, Efruz Bey gibi asillik iddiasında bulunan birinde görülmez. Annesi, işittiği gürültü üzerine Efruz Bey'in odasına “baskın” yapınca gördüğü manzara karşısında ortalığı ayağa kaldırarak hizmetçi kızı kovar. Bu baskın ile Zırtaf'ın evindeki baskın arasında da paralellik vardır. Her ikisinde de yakayı kurtarmak isteyen Efruz Bey “yalan”a başvurur. Hizmetçi ile basıldığındaki yalanı beceriksizliği nedeniyle hizmetçiye hak ettiği cezayı (dayak atmak) verdiğini söyler. Zırtaf'ın evinde ise “Demokrat hükûmetin memurları tarafından asilikle suçlanmak” durumundan kurtulmak için kumar oynadıkları yalanını söyler. Efruz Bey rüyasının bilincine gönderdiği mesaja dikkat edecek bir farkındalık durumuna sahip değildir. Bu nedenle rüya başından beri onun gerçekleştirmek istediği arzuların bir tatmin aracı şeklinde “görülmemektedir”. Nitekim hikâyenin sonunda tüm hakikat ortaya çıksa da Efruz Bey “aydınlanma” yaşamak yerine başka bir “-miş gibi yapma” eyleminde bulunur.

“**Binecek Şey**” hikâyesinde Derviş Hasan, adından da anlaşılacağı üzere dünyalık olan hiçbir şeye ehemmiyet vermeyen “vücudu bir rüya, dünyayı bir serap” gibi tasavvur eden “aşk” ehli birisidir. Ancak bu, onun “görünen” kimliği iken bir de bilinçdışında beliren “dünyevi olana meyilli” bir insan/nefs kimliğine sahiptir. Bilinci ile bilinçdışı arasında verdiği savaşı; sıcağın, açlığın ve yorgunluğun etkisiyle baskılamaya çalıştığı nefsanî arzuları yani bilinçdışı kazanır ve Derviş Hasan, Allah ile “pazarlık” yaparcasına ettiği duanın ardından uykuya dalar. Derviş Hasan kör total da olsa hiç değilse “binecek bir şey” isteğinin ardından şu rüyayı görür:

Zavallı Derviş Hasan, açlıktan, sıcağın, ihtiyarlıktan o kadar yorgundu ki... Hemen uyuyuverdi. Yüz yıl kadar uzun süren bir rüya görmeğe başladı; bir şehre vali oluyordu. Saraylar, cariyeler, köleler... Mermer havuzlara nefî gölgeleri düşen büyük ağaçlı bahçeler, altın işlemeli köşkler, sümbüller, güller... Sazlar, bülbüller, şaraplar, sakiler; mahbuplar... Bütün bunların ortasında esirden yaratılmış gibi nazik, zarif, altın haşalı, beyaz, şeffaf bir at kişniyor tepiniyor, şaha kalkıyordu. Derviş Hasan, bir kolunda mahbuplar, öteki kolunda cariyeler, arkasında genç köleler, menekşe, yasemin kokuları, saz, ney sadaları içinde bu küheylâna doğru yürüyor, binmeğe çalışıyordu. Mahbuplar üzengileri tutuyor, cariyeler gemi kasiyor, köleler koltuklarından kaldırıyorlardı. Tam bineceği zaman küheylân birdenbire döndü; kafasına öyle bir çifte attı ki... Mahbuplar, cariyeler, köleler birbirine karıştı. Etrafında ne varsa tuzla buz oldu (s. 553).

Rüya her yönüyle Derviş Hasan'ın bilincinde baskılamaya çalıştığı arzularını yansıtmaktadır. Her şeye ulaşma arzusunun ilk imkânı “iktidarı” elinde bulundurmadır. Bu da rüyada “valilik” ile sağlanmış olur. Mekân ise her türlü isteğini gerçekleştirebileceği saraydır. Dervişlik hayatında “bir hırka bir hurma” ile sürdürdüğü karşı cinsten uzak yaşantısını ise rüyada “cariyeler” ile sağladığı bir aradalıkla tatmin eder. Sonrasında sıralanan “...ler/lar” Derviş Hasan'ın dünyevi arzu ve isteklerine işaret etmektedir. Rüyanın “tadminkâr” atmosferi bir “bineğe” binme esnasında kafaya yenen bir çiftle dağılmaya başlar. Rüyada görülen at, “mitolojide ve folklorda çok yaygın bir arketiptir. Hayvan olduğu için insan ruhunu değil (...) bilinçdışı ruhu simgeler.” (Jung, 2012, s. 220). Kafaya yenen çiftle de baskılanmış arzuların bir intikamı şeklinde yorumlanabilir. Bilinçdışı tarafından gerçekleştirilen bu uyarı, Derviş Hasan'ın bilincinin tekrar “uyanması” ve uyguladığı baskıyı/sansürü sürdürmesini zorunlu kılar. Dış bir uyarıcı olan Yörük, Derviş Hasan'ı uyandırarak bir anlamda tekrar bilinçli olmaya çağırır. Derviş Hasan'ın uyardıktan sonra karşılaştığı hakikat ise ettiği “pazarlık” niteliğindeki duasının karşılığı şeklindedir. Gerçek, tıpkı rüyasındaki küheylanın Derviş Hasan'a attığı çiftle gibi suratına çarpar ve Yörüklerden yediği dayakla beraber yeni doğmuş “beş altı” okkalık bir tayı sırtında taşır. Bu hikâyede eyleme geçmeden yalnızca “isteyerek” gerçekleşmesi beklenen her türlü durumun kişiye ayrıca bir “yük” olarak dönebileceği neticesine de ulaşılmaktadır. Derviş Hasan'ın rüyası da ona zahmetsiz bir saltanatın kafaya inen hakikatini göstermiş ve sonrasında yiyeceği dayak ve katlanacağı zahmeti “görünür” kılmıştır. Ayrıca dünyevi arzuların sürekli baskılanması ruhsal yönden onu sarsmakta ve küçük bir olay/durumda bile büyük zararlar görmesine neden olmaktadır. Derviş Hasan'ın rüyası “bilinçdışının serbest kalan uyarımını, tekrar bilinç egemenliğine teslim etme görevini üstlenmiştir.” (Freud, 2009b, s. 381). Yeme içme gibi ihtiyaçların bile ötelenmesi, bedenin sürekli yorulup yıpratılması gerek bilinçdışı kontrolünde görülen rüyada gerekse gerçek hayatta Derviş Hasan'ın karşısına çıkmakta ve ona benlik bütünlüğünü koruyabilme adına işaretler sunmaktadır.

“**Eleğimsağma**” hikâyesinde Ayşe yaşlıları erkek çocuklarla bile karşılaştırıldığında güçlü kuvvetli on yaşında bir kız çocuğudur. Bu nedenle “Pehlivan Ayşe” olarak anılmaktadır. Bir gün köy imamı Kurt Hoca ile karşılaştığında Hoca, Ayşe'ye “cara” (Anadolu'da kullanılan bir çeşit çarşaf) giymesinin vakti geldiğini söyler. Örtünmenin bir daha istediği gibi dışarıda bulunamamak/dolaşamamak anlamına geldiğini düşünen Ayşe, erkek olmayı diler. Toplumun kadın ve erkeğe biçtiği roller bu hikâyede bir kız çocuğunun bilinçdışında, karşı cinsle dönüşme arzusu uyandırır. “Erkeğin ön plana çıkması kadının ruhsal gelişimini önemli ölçüde aksatmış, içinde kadın olarak üstlenmesi gereken role karşı neredeyse genel bir hoşnutsuzluğun doğmasına yol açmıştır.” (Adler, 2008, s. 161). Ayşe yaşadığı baskılanmışlıktan kurtulmak için; bir halk inancı olan, “gökkuşağının altından geçince cinsiyet değiştirme”ye karşılık gelen eleğimsağmanın altından geçerek erkek olmak istemektedir:

Ayşe'nin yüreği daha hızlı çarpmaya başladı, işte bu kadar köyün yakınına inmiş olan bu eleğimsağmanın koşup bir kere altından geçse... Erkek olacaktı!

Bundan hiç şüphesi yoktu. Daha ziyade düşünmedi. Pencereden ayrıldı. Merdivenlerden indi. Bahçeyi geçti. Kendini sokağa attı. Deli gibi koşmaya başladı. Etrafını görmüyordu. Koştu. Koştu. “Eleğimsağma sönmeden yetişeyim” diye bütün kuvvetiyle koştu. Koştu. Kestirme gitmek için hendeklerden atladı. Tarlaları çiğnedi. Tepelere tırmandı. Fundalıklara daldı. Yağmur hep yağıyordu. Koştu. Koştu. Koştu. Çalılara etekleri takılıyor, elleri, yüzü, gözü yırtılıyordu. Nihayet eleğimsağmaya elli adım kadar yaklaştı. İyice kesilmişti. Bir gayret... Bir gayret daha... Nefes nefese eleğimsağmanın altından geçti (s. 480-481).

Ayşe eleğimsağmanın altından geçtikten sonra uyuyakalır. Bir müddet sonra erkek olarak gözlerini açar ve tekrar köye döner. Köyde bir düğün merasimi olduğunu öğrenir ve hızla düğün evine gider. Buradakilere meydan okuyarak “ikişer ikişer” güreşe davet eder. Karşısına çıkan pehlivanları kolaylıkla yendikten sonra kendisine hayretle bakan ve kim olduğunu soran insanlara “Bozkaya’dan (...) Hacı Mehmetlerin Ayşe” olduğunu söyler. Muhtarın oğlu Hasan ile evlenen Gülsüm’ü kendisinin alacağını ve Hasan’a, Gülsüm’ü boşamasını söyler. Hasan bunu reddedince Hasan’ı havaya kaldırarak boşamazsa yere çarpacağını söyler ve Hasan korkudan Gülsüm’ü boşar. Kurt Hoca’ya da kendisi ile Gülsüm’ün nikâhını kıymasını aksi hâlde ona da aynı şekilde davranacağı tehdidinde bulunur. Nikâhı kıymayan Kurt Hoca’yı yakasından tuttuğu gibi fırlatır. Hoca havada savrulurken Ayşe’nin bir kız olduğunu ve köy ahalisine Ayşe’nin örtünmesi gerektiğini belirtir. Düğün evindeki herkes elinde örtülerle Ayşe’nin üzerine doğru gelir. Kurt Hoca’ya daha da hiddetlenen Ayşe, caminin minaresinde durduğunu gören Hoca’yı yakalamak için tekrar harekete geçer. Hoca’yı ele geçirir ancak hoca tepinmeye başlayınca minare çöker ve Ayşe sarsılmaya başlar. Ayşe tam bu esnada uyanır:

Gözünü açınca kafasını yumruklayan babasını gördü:

-Domuzun kızı, ne arıyordun burada?

-Yağmurla sırlıklam olmuş, yeşil ve sık fundalıkların içinde idi. Anası, ağabeyi, muhtarın oğlu Korucu Hasan, daha birtakım komşular etrafında duruyorlardı. “Ne arıyordun burada, bizi arattırıyorsun, domuz!” Deminden kuşağından tutup havaya kaldırdığı Hasan onu kurtarmaya çalışıyor, “Bir daha etmez ağam, bir daha etmez”, diyordu (s.484).

Gördüğü rüyanın ardından köye dönerken imamın şu sözlerine muhatap olur: “Örtüye koyun onu, örtüye... Artık onun açık dolaşması uygun değil.” (s. 485).

“Eleğimsağma” hikâyesinin çocuk kahramanı Ayşe, dinî bir uygulama olan “örtünme”yi; toplumun kadınlardan beklentisi şeklinde yorumlayarak bu durumun geçmişteki “özgürce” hareketlerine bir sınırlama getireceği düşüncesindedir. Belirli bir yaşa geldikten sonra “yasaklarla” karşılaşan Ayşe içgüdüsel bir tepki koymayı arzular. Çünkü “hiçbir şey bir yasak kadar kışkırtıcı değildir. İtaatsizliği kışkırtmanın en iyi yolu yasak koymaktır” (Jung 2013, s. 104). Ayşe’ye göre bu yasaktan kurtulup özgürce hareket edebilmenin tek yolu ise erkek olmaktır. “Eğer kadın “erkeksi” sayılan bir davranışa başvuruyorsa, nedeni (...) mekânsal ve ruhsal bakımdan başka türlüünün düşünülmeceğidir” (Adler, 2008, s. 162-163). Ayşe’nin yaşadığı çevre tüm yönleriyle düşünüldüğünde, onun arzularını gerçekleştirmesine imkân tanıyacak nitelikte değildir. Ayşe de bu kanaatle çıktığı yolun sonunda rüyanın “sınır tanımayan özgürlüğüne” erişir. Ayşe bilinçdışında baskı altına aldığı tüm eylem ve durumları rüya atmosferinde hayata geçirir. Kimsenin “bileğini bükemediği” güçlü bir erkeğe dönüşmesi onun arzularını gerçekleştirme yolundaki güçlüklerden ilki olan “iktidarı elinde bulundurma” erkine sahip olması anlamına gelir. Daha sonra köydeki bir başka otorite olan Kurt Hoca’ya diz çöktürme çabasına girişir. Kurt Hoca aslında Ayşe’nin bilinçüstü olarak değerlendirilebilir. Bilinçüstünde yer edinen toplumsal bellekten öğrendikleriyle bir kadının hak ve özgürlüklerinin ötesine geçemeyeceği fikri rüya evreninde bile bir sansüre neden olmaktadır. Rüyada gerçekleşenler, on yaşındaki bir kız çocuğunun yapması mümkün görünmeyen olaylardır. Anlatıcı, rüya atmosferi ile geliştirdiği hikâyesinde Ayşe’ye arzularını gerçekleştirme imkânı tanır. “Birey olma deneyimi çocukluğun ilk yıllarında başlar, kaç yaşında olursak olalım yetişkinliğin büyük bir safhasına da sarkar. Birey olmanın getirdiği çalkantılar ileride ciddi boyutlarda endişe ve sıkıntıya dönüşebilir. İnsanların çoğunun endişeden kaçmak ve

çözemedikleri sorunlarını bastırmak uğruna denemedikleri yol kalmadığı” (May, 1997, s. 87) dikkate alındığında Ayşe de rüyasında, baskılanmış arzularını yaşama/deneyimleme imkânı bularak benlik bütünlüğünü sağlamaya çalışır.

Kadının benliğinde barındırdığı ve kadının erkeksi yönü olarak görülen ikiliği “animus”tur. Animus, kadının bünyesindeki naifliği ve kırılabilirliği bir noktadan sonra dizginlemesi için, yine onun benliğine yerleşmiş bir iç oluşudur. Kadının “animus”u da tıpkı erkekte bulunan ikiz yön gibi biyolojik bir gerçekliğe sahiptir. Öfkeye kapılmış bir kadının ya da çocuğunu korumak isteyen bir annenin o “an”lık tabiatında kolaylıkla görülebilecek olan animus, kadının bilinçdışında yatan erkeksi gölgesidir. “Gölge”nin ışığa bağlı oluşuna dikkat edilirse kadın ve erkeğin içinde mevcut olan animus ve “anima”nın bilinçdışının uyarılmasına bağlı olarak ortaya çıkabileceği gibi rüyalarda da kendini gösterebilir. “Pratikte anima ve animus’un rüyalarda ve imgelemlerde benlikle bilinçdışı arasında arabulucu bir rol üstlendiklerini ve bu sayede iç olduğu kadar dış adaptasyona da aracı oldukları” (Stevens, 1999, s. 72) için “ben”in uyum içinde varlığını sürdürebilmesine katkı sağlar. Ayşe de kendi ruhsal bütünlüğünü koruyabilmek için rüyasında “animus”u yani erkeksi tarafa yönelir.

Hikâyenin sonuna doğru Ayşe, uyanış evresine geçerek hayatın gerçekleri ile karşılaşmaya başlar. Uyanış evresinin ilk işareti bilinçüstü/Kurt Hoca’nın gerçekliğin sınırlarına meydan okuyarak “baskıyı” tekrar etkin olmaya çağırması, yani havada asılı kalarak minarenin şerefesine inmesidir. Ayşe son bir gayretle şerefede yakaladığı hocayı cezalandırırken minare sarsılmaya dolayısıyla rüya zemini çökmeye başlar. Ayşe, kendi bilinçdışıyla uyumu yakalayabilse rüyadan uyandığında da en azından toplumsal kabullerin baskısından kurtulduğu bir rahatlatma ortamını deneyimlemiş olabilecektir. Ancak örtünme konusunda baskılamaya çalıştığı bilinçdışıyla ters düşerek bu “tatminden” mahrum kalır. Uyandığında ise evden uzaklaşmış olmanın ailesinde meydana getirdiği öfke ile karşılaşır. Bu hikâyede de açıkça görülmektedir ki rüyalar “giderilmesi gereken hatalar değil, gelişmemize imkân tanıyan üretken yanılısamalar” (Eagleton, 2013, s. 71) şeklinde ele alınması ve üzerinde durulması gereken olgulardır.

“**Dünyanın Nizamı**” hikâyesinde anlatılan rüya/kâbus da sembolik göndermeleri ve bilinçdışını yansıtan duygu ve durumların teferruatıyla oldukça dikkat çeken bir kurguya sahiptir. Hikâyenin anlatıcısı genç kız aynı zamanda “Horoz” hikâyesinin de anlatıcı kahramanıdır. Genç kızın erkeklerden “nefreti” ve evlenmeyi istememesi; bahçelerindeki horozun tavuklara yaptıkları ile kendi babasının ev halkı üzerindeki otoritesi arasında analogi (benzeşim) kurmasıyla ilgilidir. Erkeksiz bir düzenin kadınlar için daha iyi, güzel ve rahat olacağına inanmaktadır. Ancak “Dünyanın Nizamı” hikâyesinde anlatılan bir rüyanın etkisiyle genç kızın tüm kanaati değişir. Hikâye anlatıcı genç kızın iç monoloğu ile başlar. Geçmişte yaptığı “evlenmeme” münakaşaları neticesinde öldürdüğü bir “horoz” ile erkekler arasında bağlantı kurar. “Deli gibi kalk, zavallı horozu öldür, sonra erkeklerin tabiatı, esas itibarıyla bu hayvana benziyor diye ölünceye kadar kocaya varmaktan vazgeç...” (s. 1269). Anlatıcı genç kızın kurduğu bu analogi gerek dinî gerekse psikanaliz açısından rüyaların yorumlanmasında horoz gibi “sivri” ve “erkeklik” özellikleri taşıyan hayvanların da “erkeği” temsil ettiği “erkek” olarak değerlendirilmesi hususuyla örtüşmektedir. “Uzun şekillere sahip olan tüm nesnelere, sopalar, ağaç kütükleri, şemsiyeler (ereksiyonla kıyaslanabilir şekilde açılabilmesi nedeniyle), bütün uzun biçimli ve keskin silahlar, bıçaklar, hançerler, mızraklar, erkeklik uzvunu temsil ederler” (Freud, 2009b, s. 102-103). *İslami Rüya Tabirleri Ansiklopedisi*’nde ise horoz “evin erkeği ve efendisi olarak tabir” (Bursalı, ? , s. 272) edilir. “Dünyanın Nizamı”nda horoz, genç

kızın görmezden gelmeye çalıştığı ve bastırarak bilinçdışında yer edinen erkeğin sembolüne dönüşür. Nitekim İbn Arabî'nin, "rüya gören kimse anlamları duyusal nesnelere şeklinde görür; zira hayâlin gerçekliği yeterince cisim olmayan bir şeyi cisim hâline sokmaktır." sözü de bu gerçeği desteklemektedir.

Fikrimin birdenbire değişmesine yine bu öldürdüğüm horozun hayali sebep oldu. Evvelki gece müthiş bir kâbus geçirdim. Kâbus ile rüya arasındaki farkı bilirim. Rüyada insan serbesttir. İstedığı gibi hareket edebilir. Bir dereceye kadar iradesine sahiptir. Fakat kâbus! İnsan kımıldayamaz. Ağzını açamaz. Sesini çıkaramaz. Benim geçirdiğim kâbus rüyayla karışıktı. Horozu karyolamın ayakucuna konmuş gördüm. Ağzında peynir topacı gibi bir şey tutuyordu. Dikkat ettim sırtına vurup öldürdüğüm taş... Bunu kaldırdı, üzerime fırlattı. Korkunç bir gürültü... Sanki bir dağ yıkıldı. Haykırmak istedim. Nerde? Nefes bile alamıyordum. Gözlerimi kapamak istedim. O da mümkün değil. Horozun gözleri ateşten bir mercan gibi kıpkırmızı parlıyordu. Keskin keskin, uzun uzun öttü. Her ötüşünde titriyordum. Sonra tıpkı bir insan gibi, kalın sesli, gürbüz bir muharip gibi, bir evvel zaman şövalyesi gibi bana sordu: "Niye beni öldürdün?" (s. 1269-1270).

Rüyanın başlangıç aşamasında beliren ilk durum horozun fiziksel tasvirinin cinselliği çağrıştıran taraflarıdır. "Bir nesnenin görüntüsüyle ilgili şekil, derinlik ve renk gibi özellikler, aslında bizim görsel sistemimizin hünerleridir. Beyin bu özelliklerin algısını kendi kuralları ve işleyiş mekanizmaları doğrultusunda oluşturur" (Alıcı, 2013, s. 79). Anlatıcının; horozu "karyola"sında, ağzında "peynir" gibi beyazlığı çağrıştıran bir nesne ve "ateşten bir mercan gibi kıpkırmızı parlayan" gözleriyle görmesi ardından "tıpkı bir insan gibi" sözüyle insana benzetmesi bilinçdışında bastırılan erkek düşüncesini açığa çıkarır. Yıllar önce evlenmekten vazgeçen genç kız, bir yönüyle erkeği kendi dünyasına dâhil etmeyerek "öldürmüş", "etkisiz" bırakmış olur. Bilincin devre dışı kaldığı rüya ortamında bilinçdışı tüm gücüyle anlatıcıya hesap sorar "Niye beni öldürdün?".

Ben öldürmedim!" diyecektim, dilimi oynatamadım, korkudan donmuş, taş olmuştum. Fakat o benim aklımdan geçen cevabı işitti. "İnkâr etme!" dedi, "İşte haberim olmadan sırtıma attığın taş! Fakat niye beni öldürdün?" Cevap veremiyordum. Karşımda büyüyor, büyüyor, âdeta bir dev hâline giriyordu. Hiddetle söylenirken oynattığı kanatları o kadar muhteşem, o kadar iriydi ki... Hemen hemen tavanı kaplıyordu. Kabarık göğsündeki parlak, kıvılcımlı tüyler, altından bir zırh gibiydi. Sivri gagasından kelimeler çıkarken sanki birer ok oluyordu. Üzerime atılacakmış gibi çırpınarak, kanatlarını çırpınarak lâflar söylemeğe başladı. Demir pençelerinin altında karyolam zangırıyor, sanki zelzele her tarafı sarsıyordu. "Niye beni öldürdün?"

Susuyorsun işte, hain kız! Sen benim güzelliğimi çekemedin. Gördün ki ben miskin tavukların hepsinden güzelim! Altın mantom var! Güneşten parlak gözlerim var! Aslandan kuvvetliyim! Kümesin beyi, efendisi, kralıyım...

Söylerken sanki insanlaşıyor, çizmeli, tuğlu, sorguçlu, miğferli bir muharip oluyor, bu sorguçlar, miğferler, silahlar, kalkanlar, kılıçlar eriyerek tüy, kanat, gaga, ibik, mahmuz hâline giriyordu. Fakat bu gaga, bu kanatlar, bu ibik, bu mahmuzlar kılıçlardan kalkanlardan pek çok korkunçtu. Evet, bu güzel, gayet güzel bir ejderhaydı. Ben harelene harelene karşımda değişmesine bakarken susmuyor, yine söyleniyordu: "... Büyükleri küçükler, zenginleri fakirler kuvvetlileri zayıflar, güzelleri çirkinler çekemezler. Sen de benim güzelliğimi çekemedin. Sen çirkindin, ben güzeldim (s. 1270).

Horozun “haberi olmadan” öldürülmesiyle erkeğin haberi olmadan, genç kızın evlenmek istememesi arasında bir benzeşme olduğu söylenebilir. Bilinçdışı sürekli aynı soruyu tekrar eder “Beni neden öldürdün?”. Bilinçdışının hiddeti karşısında “konuşma” imkânı bulamayan anlatıcı, horozun rüyadaki hâlini tasvir ettikçe “erkeklik” öğelerini ön plana çıkarır: “sivri gaga, göğsündeki tüyler, bey, efendi” gibi. Söylendikçe “insanlaşan” horoz hem korkulan hem de beğenilen bir varlığa dönüşür. Horozu söyletilenler genç kızın bilinçdışını açığa çıkarmakta ve onun erkeklerden uzak durma nedenini anlaşılır kılmaktadır.

“Hayır, hayır, senin güzelliğinin ehemmiyeti yok! Ben zavallı tavuklara ettiğin zulümlere kızdım” diye haykıracaktım. Sesim çıkmadı. Ama zihnimden geçen cevabımı o yine işitti. “Tavuklara zulüm mü? Hay aptal kız, hay...” diye tıpkı bir insan kahkahasıyla odayı çınlattı, “tavuklara zulüm ha... Bu zulüm tavuklara lütuftur, nimettir, lezzettir. Onlar dövüldükçe sevinirler. Gagalandıkça neşeleri artar, benim nazarım altında birbirleriyle ne kavga, ne gevezelik edebilirler. Ben olmadım mı yumurtlamayı filân bırakırlar. Hepsini iğrenç birer obur kesilirler. Bir solucan, bir böcek için onu, yirmisi boğuşmağa başlar. Ne vuran, ne döven, ne dayak yiyen, ne bulunmuş şeyi kapan bellidir. Hâsılı bir curcuna... Ama boğazları doydu mu, yine hepsi meyus olur. Birer köşeye çekilir, pineklerle.”

“Fakat rahat ederler”! demek istedim.

“Rahat ne demek, tembellik, miskinlik! Uyanık uyumak! Diriyken ölmek değil mi? Rahat, rahat! Yorgunsuzluk rahat dünyanın en ağır azabıdır. Tavuklar ben yokken değil, asıl ben varken rahat ederler.”

“Hayır, hayır... hayır işte!” demek istedim.

Güzel ejderhanın gözleri, hiddetten tekrar tutuştu, ibiğinden kırmızı alevler çıktı. Mahmuzları çatırdadı. Kanatları bir şimşek gibi aydınlıklar saçarak gürlledi. Sanki binlerce metreden üzerime atıldı. Haykırdım. O vakit kâbus bozuldu. Rüya başladı. Bu kocaman horoz saçlarımı yoluyor, üstümü başımı didik didik ediyordu. Kafamı gagasının çift uçlu bir hançer gibi deldiğini, pençelerindeki tırnakların, omuzlarıma, kaburgalarıma saplandığını duyuyordum. Kendimi karyoladan aşağı attım. Kapıya doğru kaçarken beni yine tuttu. Gagasıyla havaya kaldırdı. Tıpkı Pamuk’a yaptığı gibi yere çarptı. Boynumu halıya sürtüyordu. Haykırıyordum. Gece kandili birdenbire sönmüş, oda zifiri karanlık kesilmişti. Ateşten bir canavar gibi yalnız horoz parlıyor, altın kırmızısı alevler duvarlarda uçuşuyordu. Bağırıyordum. Beni öldürüyordu... (s. 1269-1271).

Genç kız erkek zulmünden kurtulmak/kurtarmak için erkeği öldürmeyi tercih ettiğini söylediğinde, bilinçdışı ona asıl zulmün o andan itibaren başladığını ileri sürmektedir. “İnsan rüya sayesinde düşüncenin ‘kabuk bağlamış yüzeyi’nde gedikler açabilecek, yetişkin aklın unuttuğu içeriklere yeniden ulaşabilecek, rüyada zaman ve mekân düzeninden kurtulmuş olarak dile gelen bilgi kırıntılarına yeniden deneyimin yoğunluğunu kazandırabilecektir. Yani insan rüya sayesinde geçmiş deneyimin izini taşıyan arzu imgelerini unutulmaktan kurtarabilecektir” (Adorno, 2004, s. 25). Horozun sembolik konuşmalarından ulaşılan sonuç “düzenin” ancak zıtlıkların birliğiyle sağlanabileceğidir. Buradan anlaşılabilir; kadının, erkek olmadan gerek fikren gerek madden yaşayacağı dönüşüm olumsuz neticelere ulaşacaktır. Kâbustan rüyaya geçtiğini belirten anlatıcının bu sahneden itibaren cinsellik çağrıştıran öğeleri daha da ön plana çıkardığı söylenebilir. “Saçların yolunması, kafanın gaganın arasına alınması (iki el gibi düşünülebilir), pençelerindeki tırnakların omuza ve kaburgalara teması, karanlık bir atmosfer, kırmızı alevler” vs. gibi öğeler ile genç kızın uyandıktan sonraki “harareti”; bastırılmış duygu ve düşüncelerin

rüyanın serbest çağrışım ortamında açığa çıkmasıyla bilinçdışının ifşasına dönüşür. Anlatıcı uyandıktan sonra rüyanın etkisiyle dışı olana (tavukları) gözlemler, bu aslında kendi hâline bir bakıştır, horozun (sembolik erkeğin) sözlerini hatırlar ve ona hak verir. Annesine, kümese horoz almaları gerektiğini söyleyerek kendisinin de evlenmek istediğini “dünyanın nizamını bozmaya gerek yok” sözüyle ima eder. Genç kız bilinçdışının rüya aracılığıyla yapmış olduğu uyarıyı dikkate alarak kendi ruh sağlığını korumaya çalışıyor gibidir.

“**Teselli**” hikâyesi, içinde bulunulan durumun psikolojik ağırlığıyla başlar. İskender Paşa geçmiş başarılarla dolu bir komutandır. Erzurum Kalesi komutanı olarak görev yapmaktadır. Şah'ın oğlu İsmail Mirza tehdidinden habersiz “Kışın Erzurum Kalesi'nde çok adam barınamaz.” düşüncesiyle askerlerin büyük bir kısmına izin verir. İsmail Mirza ile savaşmadan önceki gece şöyle bir rüya görür:

(...) kendi siyah at üstünde dar, çalılık bir yoldan giderken önüne bir yılan çıkmıştı. Bu yılan iki çatal dilini ona çıkarıyor, çalıkların arasına kaçıyor. Atından atıyor, koşuyor, onu tutuyordu. Ama tutar tutmaz elleri kan içinde kalıyordu. Artık yılan filan yoktu. Sabahleyin yanına gelen ümera ile ulemaya bunu anlatmış, biri “Yılan tutmak zehir tutmaktır. Gam ile gussa suretidir.” demiş, ihtiyar bir hoca da “Şahoğlu galiba üzerinize geliyor. İnşallah onu tutacaksınız.” diye tabir etmişti. İşte o, bu hayırlı tabire inanmış, Mirza'nın kendini aldatmak için ileri sürdüğü iki alayını görünce, sabrını, kararını, aklını muhakemesini kaybederek üzerlerine atılmıştı (s. 559).

İskender Paşa'nın rüyası uyarı niteliği taşıyan unsurlarla doludur. Bu semboller Freud'un rüya türü tasnifinde “yoğunlaştırma veya çeşitli düşüncelerin tek bir rüya simgesinde birleşmesi” maddesi kapsamında değerlendirilebilir. “At” bilinçdışına karşılık gelir. “Siyah” rengi ise Türk kültüründe “yas ve matem” in temsil aracı şeklinde yorumlanmaktadır. “Çalılık bir yol” karşılaşılabilecek güçlüklerle ve çalıkların fiziki yapıları itibarıyla muhatabına vereceği zarara işaret etmektedir. “Yılan” ise rüya atmosferinde tüm bu sıkıntılı durumların en açık yorumlanabilecek tarafı olan “düşman” in sembolüdür. Psikolojik çözümlemede yılan, “soğukkanlı bir hayvandır, ruhun iç bölümünü, karanlık ruhu, bilinçaltını, ender, anlaşılmaz, korkutucu olanı, önümüze dikilivereni, kendi düşmanımızı, bizi öldürecek derecede hasta kılanı yansıtan bir hayvandır” (Jung, 2012, s. 261). İskender Paşa'nın korkusuzca atından inerek yılanın üzerine atılması ise düşman karşısında tüm tedbiri elden bırakma şeklinde yorumlanabilir. “Düşmanı yakalama, ele geçirme” sırasında elinde yalnızca “kan” kalır. Bu ise kişinin uğrayacağı zararı ifade etmektedir. Nitekim rüyayı tabir eden ümera ve ulemadan bir kısmı bu hususlara dikkat çekerken bazıları hayra yorumlar. Uyarı mahiyetindeki ilk yorum, rüya aracılığıyla bilinçdışının; benlik bütünlüğünü koruma çabası şeklinde düşünülebilir. İkinci yorumda ise “tedbirsiz” bir harekete geçilebileceğini işaret eden bir durum söz konusu değildir. Bu yalnızca ilk tabirin “tedbirli” olmaya çağırın tarafının ihmalinden kaynaklanmaktadır. Geçmiş başarılarla dolu bir Paşa'nın “askerlere izin verme”, savaş düzeni ve olası hileleri dikkate almadan harekete geçme, göstermemesi gereken acemilik ve zafiyet şeklinde düşünülebilir. İskender Paşa rüyanın uyarı niteliğindeki sembollerini doğru yorumlayıp harekete geçemediğinden büyük bir yenilgi ve başarısızlığa sebebiyet verir. Bu yenilginin ardından bir ay boyunca “ölüm korkusu” ve pişmanlık ile yaşamak, kaldığı konağın bir türbeye/mezara dönmesine katlanmak zorunda kalır. Ancak onun bu korkuları da sonrasında iktidarın en üst erki tarafından takdir edilmenin bir işaretine dönüşür. Nitekim Freud'un da belirttiği gibi;

Korku üreten bir psikişik olay, yine de bir arzu tatmini olabilir. (...) arzu birinci sisteme, yani bilinçdışına aittir. Oysa bilinç öncesi sistemi bu arzuyu reddedip bastırmıştır. Bilinçdışının bilinç öncesine mağlup olması, eksiksiz psikişik sağılık söz konusu olduğunda dahi, mutlak bir mağlubiyet değildir. Buradaki bastırma hadisesinin ölçüsü, psikişik normallüğimizin derecesini meydana getirir. Nevrozlu belirtilerden anlıyoruz ki, sözünü ettiğimiz iki sistem birbirleriyle çatışma içindedir. Bu belirtiler, çatışmanın uzlaşma sonuçlarıdır (Freud, 2009b, s. 383).

Ancak İskender Paşa'nın düşman karşısına çıkarken bilinçdışının uyarılarının dikkate alınmaması neticesinde karşılaşılan yenilgi durumundan "cesaretinin" karşılığı olan padişah hediyeleri ile kurtulabilir. İskender Paşa'nın, her ne kadar hikâyede dile getirilmese de düşman karşısında gösterdiği cesaret göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur. Vicdanı ve bilinçdışı arasındaki çatışmada, vicdanın sesi ağır bassa da bilinçdışının beklentileri sayılabilecek "takdir ve teselli" karşılanmış olur.

"**Nasıl Kurtarmış**" hikâyesinde Kadı İbrahim Efendi "tatlı dil ve güler yüzden anlamaz, asık suratlı" birisidir. Kasaba eşrafı, Kadı İbrahim'in de bulunduğu bir mecliste kendi aralarında "tatlı dil ve güzel söz söyleme" üzerine konuşurken meclise elinde yoğurt dolu lenger ile genç bir Yörük gelir. Yörük, babasının yoğurdu Kadı İbrahim'e hediye olarak gönderdiğini söyler. Kadı İbrahim bunun nedenini sorunca genç, babasının bir rüya gördüğünü ve Kadı İbrahim'in, babasının koyunlarını kurtardığını anlatır.

"Ne iyilik etmişim?"

"Koyunlarını kurtarmışsınız efendim."

"Ne vakit?"

"Dün gece."

Kadı, yörüğe "Deli olmasın?" diye dikkatli dikkatli baktı. Dün gece evinden dışarı çıkmamıştı. Yalanını tutmak için sordu: "Nerede?"

"Rüyasında efendim..."

Eşraf, gülmekten katılıyordu. Kadı, haysiyetinin incindiğini duydu. Suratını daha beter astı. Fakat "iyilik etmek", reddolunacak bir şey değildi. Rüyada olsa bile! Açtı ağzını, "âlem-i mana"nın hakikat olduğunu, "zâhir" in hayalden ibaret bulunduğunu, acı bir felsefe çeşnişiyle anlattı. Hakikat ancak rüyada tecelli edebilirdi. Kendi iyiyidi. İyiliği işte rüyalara giriyordu. Sonra döndü. Yörüğe:

"Babana selam söyle oğlum" dedi, "bırak oraya lengeri. Ben namazdan sonra aldırırım." Delikanlı, yoğurt kabını kapının yanına bıraktı. Gidecekti. Fakat "âlem-i mana"nın ehemmiyetini ilim diliyle iyice anlattım sanan Kadı Efendi, rüyada yaptığı iyiliğe dair pek ziyade tafsilât almak istedi. Sordu: "Babanın koyunlarını nasıl kurtarmışım, biliyor musun?"

Genç yörük, basacak bir yer arıyormuş gibi etrafına bakındı. Sonra arkasına baktı, ellerini önüne kavuşturdu. Mavi donunun üzerindeki kocaman kuşağını kollarıyla sıktı. Yutkundü. Gözlerini tavana dikti. Anlatmaya başladı:

"Babam dün gece rüyasında koyunları Alabayır'ın üstüne yaymış.

"Eey..."

"Sonra kocaman bir kurt peyda olmuş. Kurt kaçmış... siz kovalamışsınız. Sonra... tutunca kurdun karnını azı dişlerinle yarmışsınız. Koyunlar da... Şey..."

Yörük, rastgele tavandan çektiği sakın gözleriyle Kadı Efendi'nin kararmış suratını görünce, birdenbire hikâyesini kesti. Yüreği hop etti. Hakikaten bir yaban domuzunun azı dişleri altında kalmış gibi korktu. Oradan kaçtı. Hâlbuki hikâyesini dinleyen eşraf efendiler, birbirlerine bakarak kakhahalarını elleriyle ağızlarında söndürmeye çalışıyorlardı (s. 981-982).

“Nasıl Kurtarmış” hikâyesinde rüya, toplum tarafından beğenilmeyen bir davranış-huy sergileyen kişilerin eleştirilmesinin aracı olarak hikâyenin anlatımına yön vermektedir. Rüyanın sınır tanımayan imkânlarından yararlanarak anlatıcı, eleştirmek/yermek istediği Kadı İbrahim'i rüyada “azı dişleriyle” kurdun karnını yaran “korkunç” birisine dönüştürerek eşrafın ince alay ve sözlerle anlatmaya çalıştığı durumları daha ağır ifadelerle hikâye bünyesine dâhil eder. Rüyanın sağladığı özgürlükle Kadı İbrahim'in bakışlarının, muhatabında “bir yaban domuzunun azı dişleri altında kalmış gibi” korku uyandıracak bir tarzda olduğu belirtilir. Bu tercih, hikâyede “sanal gerçeklik” etkisi uyandırarak anlatımın “bayağılaşmasının” da önüne geçer. Kadı İbrahim'in kurdu öldürmesi ise (başkasının rüyasında olsa bile) onun kendi bilinçdışına yaptığı bir saldırdır. Kurt burada bir metafor olarak bilinçdışını temsil eder. “Rüya sembolünün, genel olarak “metafor” başlığı altında toplanan benzetmelerden farkı şu şekilde açıklanabilir: Normal metaforda, ikisi de bilinen unsurlar arasında, bir temsil ve özdeşim ilişkisi kurulurken, gerçek rüya sembolünde, temsil eden, bilinçaltında bulunan ve bastırılmış bir unsur temsil etmek durumundadır” (Cebeci, 2004, s. 299). Azı dişleriyle kazandığı mücadele onun insanlar tarafından beğenilmeyen yönlerinin bir sembolü olarak rüyada tezahür eder. Herhangi bir şeyi dişleriyle parçalama genellikle hayvanlara mahsus bir davranış biçimidir. Kurt gibi yırtıcı/vahşi bir hayvanın bile Kadı İbrahim tarafından “dişler” aracılığıyla parçalanması Kadı İbrahim'in “yabani” bilinçdışına vurgu yapmaktadır. Yörüğün anlattığı rüya sonrasında Kadı İbrahim'in tehditkâr bakışlarına maruz kalması ise rüyada görülen simgelerin gerçek hayatta karşılık bulduğu davranış biçimlerini belirginleştirmektedir.

“Forsa” hikâyesinde Kara Memiş, ünü geniş çevrelere yayılmış bir kaptandır. Genç yaşta esir düşerek bir gemide kürek çekmeye başlar. Elli yaşına geldiğinde artık iş göremeyeceği düşüncesiyle bir adada köle olarak satılır. On yıl burada efendisine hizmet ettikten sonra iyice yaşlandığı için “özgür” bırakılır. Sefil bir hâlde zaman geçirmeye başlar. Bir gün sahilde uyuyakalır ve kırk yıldır gördüğü rüyalardan birini görmeye başlar. Kara Memiş'in gördüğü rüya, bilinç düzeyinde belirgin olmaya çalışan dürtüleri farklı bir görünüm ile sembolleştirmeyi bu sayede de ruh huzurunu tesis ederek onu kurtulma umuduna bağlı şekilde hayatta tutmayı sağlar:

Fakat işte eskiden beri gördüğü rüyaları yine görmeye başlamıştı. Kırk senelik bir rüya... Türklerin, Türk gemilerinin gelişi...

(...)

“Kırk yıl görülen bir rüya yalan olmaz.” diyordu. Kulübe duvarının dibine uzandı. Yavaş yavaş gözlerini kapadı. İlkbahar bir umut sağmağı gibi her yanı parlatıyordu. Martıların; “Geliyorlar, geliyorlar; seni kurtarmaya geliyorlar!” der gibi işittiği tatlı seslerini dinleye dinleye daldı. Duvar taşlarının arasından çıkan kertenkeleler üzerinde geziniyorlar, çuvaldan giysisinin içine kaçıyorlar, gür beyaz sakalının üstünde oynuyorlardı. Yaşlı tutsak, rüyasında ağır bir Türk donanmasının limana girdiğini, görüyordu. Kasabaya giden yola birkaç bölük asker çıkarmışlardı. Al bayrağı uzaktan tanıdı. Yatağanlar, kalkanlar, güneşin vurmasıyla parlıyordu. “Bizimkiler! Bizimkiler!” diye bağırarak uyandı (s. 916).

Bu sahneyle birlikte Kara Memiş; rüya evreninde kavuştuğu huzura, hayalini kurduğu ve esir düşmeden önce geride bıraktığı oğlu Turgut'un kaptan olarak kendisini karşıladığı Türk donanmasının unsurlarıyla ulaşır. "Forsa" hikâyesinde de rüya, kırk yıllık bir "düş" olarak hikâye kahramanını hayata bağlayan, güçlükler karşısında umudunu diri tutan bir sığınma zemini şeklinde ortaya çıkmakta ve gerçekleşmesi istenen arzuların tatmin aracına dönüşmektedir.

"**Primo Türk Çocuğu**" hikâyesinde Yunan'ın Selanik'i işgal etmesi üzerine Türklük şuuru, Primo'nun duyduğu ıstırap etrafında ele alınmıştır. Primo, zabitlerin neden mukavemet göstermediğine şaşırır, kızar ve anlam veremez. "Öz"ü Türklük ateşiyle dolu olan Primo iki rüya görür. Bunlardan ilki, kendisinin büyük bir Türk komutanı olarak tüm düşmanlarına diz çöktürmüş olmasıdır. Önünde büyük bir eziklikle eğilen düşman kralları, Primo'dan aman diler. Primo rüyasında bilinçdışında baskılanan tüm arzularını gerçekleştirmekte, geçmiş büyük Türk komutanları gibi düşmanlarına merhamet göstererek onları affetmektedir. Bu rüya hikâyede, Primo'nun nazarında kendi özünü bilen/bulmuş her Türk'ün sahip olması gereken düşünce şeklinde işlenmektedir. "Yaşadıkları neticesinde gururu ezilen Primo kendini artık rüya âleminde gerçekleştirir" (Polat, 2016b, s. 38). Primo uyandığında ise tam zıddı bir durumla karşılaşır. Primo rüyasında düşman krallarının kendisi karşısındaki aciziyetine benzer şekilde babasını, Yunanların esir etmek istedikleri sahnede yaşar. Primo'nun ikinci rüyası da bilinçdışının yansıması olarak okunabilir. Bir Türk'ün savaşarak aldığı yurdu, tek bir kurşun bile atmadan teslim edemeyeceğine inanarak mutlaka bir karşılık verme çabasına girer. Evde sakladıkları rovelveri ve kurşunları alarak Yunan askerleriyle çatışma planları yapar. Gördüğü ikinci rüya ise şöyledir:

Al ve sıcak kanlara bulanmış geniş vadilerden, milyonlarca düşman leşyle dolmuş muharebe meydanlarından geçiyor... Sarp uçurumlarda beyaz bir atı oynatıyor... Sonra geceler... Şarktan, Turan tarafından, bir hilâl mavi göğe yükseliyor. İçinde minimini bir yıldız var... Primo hayretle bakıyor... Ayaklarında bir ıslaklık... Eğiliyor; bir de görüyor ki dizlerine kadar kan içinde... İşte, bu Türk düşmanlarının kanı... Koca bir göl olmuş... Kırmızı ve nihayetsiz bir göl... Semadaki ayın ve yıldızın hayali üstüne aksediyor... Ah, bayrağımızın canlısı, asıl bayrağımız, mukaddes bayrağımızın mücessem manası... (s. 416).

Hikâyenin tefrika edildiği *Türk Sözü* dergisinin yayımı durduğu için hikâyenin devamı da yayımlanmamıştır. Ancak Primo'nun hikâyenin başından itibaren içinde bulunduğu his ve düşünce iklimi dikkate alındığında bu rüya, Primo'nun ertesi gün gerçekleştireceği "düşmanla çarpışma"nın bilinçdışı yansımasını göstermektedir. "Kırmızı ve nihayetsiz bir göl" Primo'nun yapacağı mücadelenin neticesinde akacak kanların "mübalağalı" bir ön gösterimi şeklinde okunabilir. Rüyanın geleceğe dair ipuçları taşıması burada da görülürken Türk bayrağının rengi ve yapısıyla ilgili de millî şuuru yansıtan ifadeler yer verilir. "Hilal"ın ve "minimini bir yıldız"ın parlaması, Primo'nun girişeceği mücadelede elde edeceği başarıların göstergesi olarak yorumlanabilir.

"**Ferman**" hikâyesinde cesur ve yiğit bir çavuş olan Tosun Bey'in gördüğü rüya üzerine yaşadıkları anlatılmaktadır. Tosun Bey'in gördüğü rüya başına gelecekler hakkında bir uyarı niteliği taşır:

Gözlerini kapadı. Fakat uyuyamadı. At üzerinde gelen uykusu, böyle hareketsiz kalınca kaçıyor. İki tarafına döndü. Tolgasını çıkardı. Kılıç kemerini gevşetti. (...) Tam dalacağı sırada birdenbire sıçradı. Göğsünün üzerine koyduğu ferman ateş almış yanıyordu. Elini götürdü. Hayır... Tuhaf bir rüya. Ferman yerinde duruyordu.

Biraz daldı.

Rüyasında, götürdüğü fermanın eriyerek kan olduğunu, sonra tufan dalgasının kırmızı alevler hâlinde bütün vücudunu sardığını görüyordu. Sıçradı, uyandı. Hiçbir tehlike karşısında intizamını bozmayan yüreği şimdi hızlı hızlı çarpıyordu. Doğrudu: "Hayırdır, inşallah..." dedi. Oturdu. Bir şeyler okudu. Döndü. Üç kez sol yanına tükürdü. Elini titreyerek fermana götürdü. Yerinde idi. Yavaşça tuttu ve gayri ihtiyari bir hareketle çekti. Ocağın üzerindeki kandilin titrek ve sönük aydınlığı içinde baktı. Üstüne sardığı çevreyi çıkardı. Bu kırmızı bir kese idi. Yanından balmumuyla mühürlenmişti. Dikkat etti. Terden, yağmurdan ve hareketten bu mum mühür yerinden oynamıştı. Acaba içinde ne vardı? Dehşetle rüyasına giren bu ferman neydi? Mutlaka inzibata dair bir emr-i şerif... Çünkü harp yukarıda idi. Haydutlar, cephaneye yahut yollar ve mekkâreler için bir şey olmak ihtimali vardı. Ama, hayır... Bu önemli, pek mühim bir emirdi. Çünkü özel olarak kendisiyle gönderiliyordu. Acaba neydi? Fermanı tekrar çevreye sardı. Koynuna koyacaktı. Ama göğsünün görünmez bir cendere ile sıkıldığını duydu. Boğazı tıkanı. Sanki ferman gerçekten ateş almış, vücudunu yakıyordu. Sönmez bir merak ateşi ruhunda tuttu. Zaten işte mühür bozulmuştu. Açsa... Belli bile olmayacaktı. Başını salladı. Kendi kendine: "Sakın, sakın!" dedi (s. 498-499).

Tosun Bey'in taşıdığı fermanın eriyerek kana dönüşmesi ve bütün vücudunu sarması, fermanın içeriğiyle ilgilidir. Rüya burada bilinçdışının uyarımı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Çünkü her rüya, "rüya sahibinin bilinçdışının doğrudan bir ifadesi olarak ele alınır ve yalnızca bu ışıktaki anlaşılabilir" (Fordham, 1997, s. 25). Gördüğü rüyanın etkisiyle taşıdığı fermanı "istemeden" okuyan Tosun Bey, kendi idam emrini görünce şaşırır ve ölümünün istenmesinin nedenini sorgular. Ancak kendisini yetiştiren Salih Ağa'nın "ne olursa olsun padişahın emrinde çıkma" sözünü hatırlayarak idamı gerçekleştirmesi istenen Niş Bey'ine fermanı ulaştırır. Tosun Bey'in burada yaptığı "insan[ın] korktuğu şeyi savuşturmak istediğinde idealize" (Jung, 2013, s. 41) etmesiyle ilgilidir. Kendi ölüm fermanını elleriyle taşıyan birinin "atalarının tembihleriyle" dindirdiği korku padişaha canı pahasına bağlılık şeklinde idealize edilmiştir. Rüya, bu hikâyede vatani ve bağlı olduğu padişahı uğruna canını hiçe sayan bir kahramanın başına geleceklerin sembolik bir ifadesine dönüşmüştür. Eriyerek kan olan ferman, tufan dalgası gibi Tosun Bey'in tüm vücudunu kaplar. Fermanın fiziksel özellikleri düşünüldüğünde iç kısmı yazılardan oluşan ve katlandığında satırları üst üste gelen bir yapıya sahiptir. Bu katlamanın ardından bal mumu ile mühürleme yapılır. Fermanın sembolik olarak açılımı ise rüyayla birleştiğinde şöyle yorumlanabilir. Açılan mühür, Tosun Bey'in kesilecek olan başına; üst üste gelmiş sarılmış/katlanmış satırların da açıldıktan sonra tüm sayfayı kapladığı gibi kesilen baştan akacak kanın tüm vücuda yayılacağına sembolik bir çağrışımında bulunmaktadır. Hikâye sonunda; Salih Ağa'nın telkinlerine uyan ve hiçbir zaman padişahın sözünden çıkmayan Tosun Bey, sembolik çağrışımlarla rüyasında gördüğü hâli yaşamıştır.

"**Kurumuş Ağaçlar**" hikâyesinde rüya Deli Murat'ın yaşadıklarından pişman olarak Allah'a tövbe etmesi ve günahlarından kurtulmak için yaptığı hayratta başına geleceklere işaret etmektedir.

Bir gün çardakta kefaretinin kabul olunup hacca gidebileceğini düşünürken daldı. Tatlı bir rüya görmeye başladı. Bir devenin üstünde, tek başına, çöl ortasında gidiyor. Deve birdenbire durdu. Deli Murat uğraşiyor bir türlü yürütemiyordu. Nihayet deve silkindi. Murat kumlara yuvarlandı. Gözlerini açıp “hayırdır inşallah!” derken uşaklarının yol üstünde bir atlı ile uğraştıklarını gördü (s. 1307).

Çöl, mekân olarak fiziki varlığıyla düşünüldüğünde “sınırsız” bir genişliğe sahipmiş gibi görünmektedir. Büyük oranda kum dışında başka bir şeyin olmadığı bir mekânda “tek başına” yol almak insanın yalnızlığına ve içinde bulunduğu ruhsal durumun çözülmesine dair bir işaretin bulunmadığı şeklinde yorumlanabilir. Bu yolculuğun tek yoldaşı bir binektir. “Deve” silkindiğinde Murat’ın da içinde bulunduğu ruhsal durumdan kurtulma, sıyrılmaya süreci başlamış olur. Kumlara yuvarlanarak “uyanma” sürecine girer. Murat, kurtulmak istediği günahlarına kefaret olsun diye yolculara ikramlarda bulunmak için kurduğu çadırda konaklamak istemeyen bir yolcuyu durdurmak için, yolcunun bineğini vurmaya maksadıyla bir ok atar. Ancak ok, yolcuya isabet ederek onu öldürür. Ardından diktiği “kurumuş ağacın” yeşillendiğini gören günahlarının affedildiği sonucuna ulaşır. Yolcu, bir kadının “namusu” hakkında kadının kocasına haber götürmektedir. Ağacın yeşermesi ile yolcunun götürdüğü haber arasında zıt ilişki kurulur ve buradan da kadının masum olduğu sonucuna ulaşılabilir. Deli Murat’ın kendi günahlarından kurtulma arzusu bir komplekse dönüşmüştür. Bir “kompleks gerçekten üstesinden gelinebilmesi, o kompleksin sonuna kadar yaşanmasıyla olur” (Jung, 2013, s. 36). Yaşananlar ile rüya arasındaki bağlantı düşünüldüğünde Deli Murat, rüyasında başladığı uyanış sürecini bir masumun kurtuluşu ile tamamlamış olur. Sembolik olarak çölde yapılan yolculuk, günahtan kurtulma için sürdürülen arayışa; bir noktadan öteye gidemeyerek bineğin sırtından düşmenin ise yapılan bir hamle ile bu günahtan kurtulmaya karşılık geldiği söylenebilir.

“**Bir Çocuk Aleko**” hikâyesinde açlıkla mücadele etmek durumunda kalan küçük yaşta Ali’nin elindeki son ekmek parçasını da yedikten sonra uykuya dalması ve “kendini keçilerle beraber çalılarını otlarken görme” (s. 1380) şeklinde hikâyeye dâhil edilen rüya, bireyin arzularının yansımaları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Rüya görülen hayvanın “keçi” olmasıyla bu hayvanın “inatçılığı, kendi başına buyrukluğu” gibi özelliklerini çağrıştırmak Ali ile aralarında bir benzerlik kurulmaktadır. Bu sayede “çalılarını otla”mak yani gerekirse kuru ekmek yemeye hatta aç kalmaya devam etmek, yolundan dönmekten daha kabul edilebilir bir seçim olarak sunulmaktadır. Nitekim Ali’nin hikâyeye sonunda düşman karargâhını havaya uçurması, onun “yolundan dönmeme” kararlılığını doğrulamaktadır.

“**Lokanta Esrarı**” hikâyesinde yemek yemeye çok düşkün olan anlatıcı “yemek için yaşamaktadır”. Uyanık bilincin arzuları rüyalarına da yansır:

“Bir gece rüyada kendimi Abey’in mutfağında gördüm. Yeni kızarmış rostoları kesiyor, uçlarından kavruk parçalar kopararak ağzıma atıyordum. Uyandığım zaman hâlâ damağımda kalan bir tat duydum. “Niçin bir aşçı yamağı olmayayım”, dedim, mademki yemek için yaşıyorum?..” (s. 1300).

Gördüğü rüya anlatıcıda bir uyarıcı, gelecek yaşantılara dair tercihte bulunma isteği uyandırır. Bir lokantaya aşçı yamağı olarak girmeye karar verir. Lokantanın esrarı da bu karar sonrasında çözülür. Aşçı ile aralarında geçen konuşmalar neticesinde yemeklerdeki lezzetin “temiz olmamaktan, yemek yapılan kapların yıkanmamasından” geldiğini öğrendiğinde ise “peynir” bile yiyemeyecek bir hâle gelir. Rüya, anlatıcı için varlık sebebi sayılan bir durumun hakikat boyutunun anlaşılmasında aracı olmuş ve onun yemeğe bakışını da değiştirmiştir.

“**Dama Taşları**” hikâyesinde Ali Dana Efendi, dama oynamaktan “aklını kaybetmiş” ve akıl hastanesine yatırılmış arkadaşı Cabi Efendi’yi ziyarete gider. Kendisiyle kimsenin görüştürülmediği Cabi Efendi’nin yanında bir müddet kalmak için ettiği büyük ısrarlar neticesinde hastane doktorundan izin alır. Dama oynama üzerine açılan bahis neticesinde Cabi Efendi’nin hâli şu şekilde aktarılır:

Delinin gözleri parladı. Ellerini dizlerine vurdu. “Sahi mi söylüyorsun? Bana bu iyiliği yapmak istedin ha...” dedi, “Allah senden razı olsun! Dün gece rüyamda görmüştüm. Zaten oynayacak bir adam bekliyordum. Benim taşlarım var!” “Taşları nereden buldun?” “Nereden buldumsa buldum.” (s. 740).

Cabi Efendi’nin gördüğü rüya ayrıntılı bir şekilde işlenmesi de gelecekte yaşanacak olaylara işaret etmesi ve çok arzulanan bir şeyin gerçekleşeceğine dair kişiye uyarımda bulunması yönüyle hikâyede önemli bir işleve sahiptir. Ne zaman yapıldığı belirtilmese de “dama taşlarını Cabi Efendi’nin kendi dışkısından yapması” rüyada görülen dama oynayacak bir adam için hazırlık yapma imkânı sunmuştur, denebilir.

“**İhtiyarlıkta mı Gençlikte mi?**” hikâyesinde toplumsal davranış biçimini yansıtan kolektif bilinçdışıdan söz edilebilir. “Toplumların davranış biçimlerini tayin eden kolektif bilinçdışı; tarih boyunca “nesilden nesile geçen genetik özellikleri, arzu ve duyguları, etki-tepki mekanizmaları ile davranış örneklerinin biriktirildiği soyut bir alandır. Yani kolektif bilinçdışı, soyaçekimle atalardan gelen, insanların üzerinde içgüdüye benzer şekilde belirli etkileri olan, ataların deneyimlerini içeren bir tür ortak hafızadır, milletin rüyasıdır.” (Polat, 2016b, s. 27). “İhtiyarlıkta mı? Gençlikte mi?” hikâyesinde toplumsal bilincin, insan bilinçdışına yansımaları şeklinde yorumlanabilecek bir rüya söz konusudur. Hasan Bey varlıklı bir Türk beyidir. Rüyasında ona bir derviş görünür “Ey Hasan Bey! Senin başına çok büyük bir felâket gelecek. İhtiyarlıkta mı gelsin? Gençlikte mi?” (s. 259) diye sorar. Hasan Bey cevap vermez. Ertesi gün yine aynı rüyayı görür ve bu kez de cevap vermez. Üçüncü kez aynı rüyayı gördüğünde ise “Gençlikte, gençlikte...” (s. 260) diye bağırarak uyanır. Hasan Bey’in başına gelecek felaketi gençliğinde yaşamak istemesi insanın gençlik çağında karşılaşacağı güçlüklerin üstesinde gelebilecek güce ve ruhsal yeterliliğe sahip olabileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim bu husus hikâyede de dile getirilir: “Mademki bu felâket mukadderdi. Kuvvetli ve ateşli zamanında, gençliğinde gelmeliydi.” (s. 259). Derviş, rüyada bir haberci olarak ortaya çıkar. Geleceğe yönelik mesaj içeren bu rüyada iki zıtlık şeklinde yorumlanabilecek “gençlik” ve “ihtiyarlık” durumu söz konusudur. “Rüyaların taşıdığı duygu yükünün geçirebileceği dönüşümün en tipik örneklerinden biri, duygu unsurunun ‘tersiyle ifade edilmesi’ olgusudur” (Cebeci, 2004, s. 290). Bu zıtlık hikâyenin taşıdığı diğer kurgusal mesajlara da gönderme yapmakla birlikte rüya konusu kapsamında bilinçdışının gelecekte yaşanacaklara karşı Hasan Bey’in benliğini koruma eğilimini göstermektedir. Onun yaşayacağı felaketler rüya gibi bir ön uyarım olmadan da anlatılabilecek/gerçekleşebilecekken rüyayla bağlantılı şekilde hikâye bünyesine dâhil edilmesi Hasan Bey’in psikolojik yeterliliğini de ortaya koymaktadır. Yaşadığı tüm felaketlerden sonra ayrı düştüğü eşi ve çocuklarına kavuşması, İran’a sultan olması onun bilinçdışıyla uyum içinde ve psikolojik açıdan da son derece güçlü bir karakter olduğunu göstermektedir.

“**Piç**” hikâyesinde mensubu olduğu Türk milletine yabancılaşan anlatıcının yaşadıkları karşısındaki durumu; medeniyetin ve gelişmişliğin sembolü olarak gördüğü Batı şehirlerinin

rüyalarına girişi (s. 242), anlatıcının arzularının rüya ortamına yansması şeklinde görülmektedir.

“**Türbe**” hikâyesinde Müslümanlara yapılan zulmün Şefika Molla'nın rüyalarına girmesi, bu durumun onun bilinçdışında huzursuzluk uyandırması ve “birçok geceler rüya” (s. 921) görmesi şeklinde ifade edilmektedir. İnsanı ruhsal yönden etkileyen bir olayın/durumun rüyalarda görülmesi bilinçdışında baskılanan bir durumun ortaya çıkması olarak değerlendirilebilir.

3. Sonuç:

Rüya oluşum itibarıyla insana bağlı bir olgudur. Bilinçdışının daha aktif/baskın olduğu bir çevre olarak kişinin arzularının tatmin edilmesine olanak tanıyan bir yapıya sahiptir. Rüya her dönemde üzerinde düşünülmüş, içerdiği sembollerin anlamları çözülmeye/anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu durumun temelinde insanın merak duygusunun yattığı söylenebilir. Aynı zamanda insana bağlı olan ve yalnız onunla meydana çıkan rüya, yaşamın çeşitli devreleri ve gidişatıyla ilgili unsurlara da karşılık gelmektedir. İnsanın duygu, düşünce ve isteklerinin tümünü gerçekleştirme mümkün değildir. Gerçekleştirilemeyen tüm durumlar bilinçten tamamen kaybolmaz aksine başka bir yerde depolanırlar. Bu birikme kişinin bilinçdışında meydana gelmektedir. Bilinçdışında baskılanan tüm duygu, düşünce ve istekler sembolik çağrışıma en uygun zemini sunan rüyalarda ortaya çıkmakta, semboller aracılığıyla kişiye baskıladıklarını yaşama, onlar karşısında alması gereken tavrı ve konumu görünür kılmaktadır.

Rüyalarda semboller aracılığıyla ortaya çıkan baskılanmış arzular ve kişinin ruhsal bütünlüğünü korumaya yönelik durumlar yorumlanarak açıklanabilir. Edebî eserler de yazarların bilgi, birikim ve kültürünü yansıtan türler olarak bünyesinde çeşitli unsurlar barındırmaktadır. Gözlem yeteneği gelişmiş, insanı ve insan ruhunu tanıyan yazarlar, onun her “hâlini” de eserlerinde ortaya koymayı başarmaktadır. Ömer Seyfettin de konu edindiği insanın ruhsal yönünü ortaya koyan rüyaya hikâyelerinde anlatım aracı olarak yer vermiştir.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde yer alan rüya, hikâyelerin kurgusunda son derece önemli bir unsurdur. Ömer Seyfettin'in 18 hikâyesinde rüyayı bir kurgu aracına dönüştürmesi onun insan psikolojisine dair kapsamlı bilgiye ve bunu anlatıma dönüştürecek ifade gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Rüya hiçbir hikâyede suni bir öge değildir. Hikâye bünyesinde kişinin ve toplumun bilinçdışını yansıtacak nitelikte işlenmiştir. Kahramanlarını farklı kesim ve yaş gruplarından seçen Ömer Seyfettin rüyalar aracılığıyla derin/yoğun psikolojik tahliller yapmaya imkân tanıyan “kişiler, karakterler ve tipler” vücuda getirmiştir.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde yer alan rüyaların işlevlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Toplumsal davranış biçimini yansıtır ve kolektif bilinçdışının tepkisini görünür kılar.
- Baskılanmış arzuların fark edilmesini sağlayarak ruh sağlığını korumaya imkân sunar.
- Gelecek yaşantılara yön vermek için fırsatlar sunar ve uyarıda bulunur.
- İçinde bulunulan durumdan kurtulma ve “günah”lardan arınmaya olanak tanır.
- Bilinç düzeyine çıkmaya çalışan dürtüleri farklı bir görünüm ile sembolleştirerek hikâye kişinin ruh huzurunu tesis etme ve onu kurtulma umuduna bağlı şekilde hayata tutunmasını sağlar.

- Kendi bilinçdışıyla uyumu yakalayamayan hikâyeye kişinin, benlik bütünlüğünü sağlayamamasının nedenlerini belirginleştirir.
- Çocukluk yaşantılarındaki korkuları ortaya çıkararak bunların giderilmesine zemin hazırlar ve kişinin benlik gelişimini tamamlamaya katkı sağlar.
- “Olmak istenen” ile “olunan” (Efruz Bey gibi) arasındaki çelişkiyi “sanal” bir zemine taşıyarak gerçeğin trajik yükünü hafifletir ve verilmek istenen mesajı ironik bir üslupla sunar.

Bu yargılardan da hareketle hikâyelerdeki rüyaların sunduğu anlatım olanaklarının, Ömer Seyfettin'in tahkiye yeteneğine yeni bir boyut kattığı söylenebilir.

Kaynaklar

- Adler, A. (2003). *Yaşamın anlam ve amacı*. İstanbul: Say Yayınları.
- Adler, A. (2008). *İnsanı tanıma sanatı*. İstanbul: Say Yayınları
- Adorno, T. W. (2004). *Edebiyat yazıları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Alıcı, T. (2013). *Gerçek bir yanılsama bilinç*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bursalı, M. N. (?). *İslâmî rüya tabirleri ansiklopedisi*. İstanbul: Çelik Yayınevi.
- Cebeci, O. (2004). *Psikanalitik edebiyat kuramı*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Eagleton, T. (2013). *Hayatın anlamı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Farabi. (2001). *El-Medinetü'l fâzıla*. Ankara: MEB Yayınları.
- Fordham, F. (1997). *Jung psikolojisinin ana hatları*. İstanbul: Say Yayınları.
- Freud, S. (2009a). *Rüya yorumları I*. İzmir: İlya Yayınları.
- Freud, S. (2009b). *Rüya yorumları II*. İzmir İlya Yayınları.
- Günay, U. (2011). *Türkiye'de âşık tarzı şiir geleneği ve rüya motifi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İbn Haldun. (2016). *Mukaddime*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İbn Rüşd. (2007). *Kitâbu'n-Nefs psikoloji şerhi*. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Jung, C. G. (2013). *Rüyalar*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jung, C. G. (2015). *Dört arke tip*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Jung, C.G. (2012). *İnsan ruhuna yöneliş*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kafadar, C. (2009). *Kim var imiş biz burada yoğ iken*. İstanbul: Metis Yayınları.
- May, R. (1997). *Kendini arayan insan*. İstanbul: Kuraldışı Yayınları.
- Ömer Seyfettin. (2015). *Bütün hikâyeleri* (Haz. Nazım Hikmet Polat). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ömer Seyfettin. (2016a). *Bütün nesirleri* (Haz. Nazım Hikmet Polat). Ankara: TDK Yayınları.
- Ömer Seyfettin. (2016b). *Turan masalları* (Haz. Nazım Hikmet Polat). Ankara: Ötüken Yayınları.
- Stevens, A. (1999). *Jung*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Uğurlu, A. S. (2020). Ömer seyfettin hikâyelerinde rüya motifi. *Ömer seyfettin* (Editör Hülya Argunşah). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 327-334.

Extended Abstract

The dream has been thought about in every period and the meanings of the symbols it contains have been tried to be understood. It can be said that human curiosity lies at the root of this situation. At the same time, the dream, which is connected to the person and occurs only with him, also corresponds to the elements related to the various stages and course of life.

From questions about the formation/reasons for dreams, dreams are not "absurd" and meaningless formations; It is understood that it is a phenomenon that depends on "forced" states, such as human experiences, feelings, and dreams. Because of this necessity, dreams should also have meanings about human life. For this reason, the positive or negative effects on the mental health of people should be revealed by analyzing them. Various beings and objects seen in dreams have value at this point and should be examined.

The suppressed desires that emerge through symbols in dreams and the situations that protect the spiritual integrity of the person can be explained by interpreting. Dreams that reflect desire, devotion, fear, and anxiety towards many unknown and intriguing beings, events, and situations in every period of humanity have also been the subject of literary works; processed by many poets and writers with their imagination and might; It has been reconstructed and written through different symbols and images.

Ömer Seyfettin, one of the important writers of Turkish literature, has added power and new possibilities to his stories through dreams, and intensely processed the psychological states of the story heroes with the dreams he included in the fiction of his stories. In this regard, especially when Ömer Seyfettin's effort to produce a study called Psychology and Five Kinds of Logic is taken into account, his interest in human psychology becomes more evident. The reflection of his interest in the stories he wrote makes it possible to examine the stories from a psychoanalytic perspective.

The dream in Ömer Seyfettin's stories is an extremely important element in the fiction of the stories. The fact that Ömer Seyfettin transforms dreams into a fictional tool in his 18 stories shows that he has the power of expression to turn it into a narrative, as well as his knowledge and experience in human psychology. The dream is not an artificial element in any story. The story is processed in a way that reflects the unconscious of the person and the society. Ömer Seyfettin, who chose his heroes from different segments and age groups, created "persons, characters, and types" that allow deep/intensive psychological analyzes through dreams.

Especially in the stories in which the narration is concentrated in a way that reflects the psychological dimensions, the dream has a narrative feature that needs to be resolved. These stories can be divided into two groups. In the first, there is a world of meaning that signals and expresses the inner conflicts of people with themselves and their efforts to find their selves. In the second, the social integrity of the people in the story and their relations with society are discussed. In the stories in the first group, people face a positive or negative outcome as a result of their internal reckoning. In the stories in the second group, it is possible to see the reflections of national consciousness. This issue usually appears in dreams as a reminder of value, a symbolic reflection of social conscience, and a reflection of the longing for lost values in the spirit world of the individual. In Ömer Seyfettin's stories, the concept of dream is used in different meanings in 20 stories besides being a dominant element of psychological expression.

